Український державний університет
імені Михайла Драгоманова

Факультет української філології
та журналістики
імені Андрія Малишка

Кафедра української літератури

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО НАПИСАННЯ І ОФОРМЛЕННЯ КУРСОВИХ РОБІТ/ПРОЄКТІВ З УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Для студентів спеціальностей
В11 Філологія (українська мова та література) та
А4 Середня освіта (українська мова і література)

Київ
Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова
2026

УДК 378.091.33:001.891]:821.161.2(072)

М 54

Рекомендовано до друку Вченою радою
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова
(протокол № 11 від 30 квітня 2026 р.)

Рецензенти:
Бикова Т.В., *доктор філологічних наук, професор*
Блєдних Т.Ю., *кандидат філологічних наук, доцент*
Йолкіна Л.В., *кандидат філологічних наук, доцент*
Осьмак Н.Д., *кандидат філологічних наук, професор*

М 54 Методичні рекомендації до написання і оформлення курсових робіт/проєктів з української літератури: навчально-методичний посібник для студентів спеціальностей В11 Філологія (українська мова та література) та А4 Середня освіта (українська мова і література). – Вид. друге, доп. та перероб. / уклад. : Ірина Василівна Григоренко, Інна Петрівна Галак, Інна Миколаївна Ліпницька, Ірина Віталіївна Савченко, Тетяна Юріївна Урись, Вікторія Вікторівна Александренко; Український державний ун-т імені Михайла Драгоманова. Київ : Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 2026. – 86 с.

У посібнику вміщено методичні поради щодо написання та вимоги до курсових робіт /проєктів для студентів освітніх програм першого (бакалаврського) освітнього рівня з української літератури (історії літератури, теорії літератури, компаративістики, літературознавство загалом) для студентів факультету української філології та журналістики імені Андрія Малишка Українського державного університету імені Михайла Драгоманова.

Рекомендації розроблені на основі чинного законодавства України, нормативно-правових документів Міністерства освіти і науки України та державних стандартів у галузі оформлювання документів, зокрема у науковій сфері.

Видання розраховане на студентів та викладачів, які навчаються та працюють на філологічних факультетах закладів вищої освіти України.

© Григоренко І.В., 2026
© Галак І.П., 2026
© Ліпницька І.М., 2026
© Савченко І.В., 2026
© Урись Т.Ю., 2026
© Александренко В.В., 2026

ЗМІСТ

Передмова ……. 4

Курсова робота ……... 6
- Структура курсової роботи …… 7
- Вимоги до змісту структурних частин курсової роботи …….. 7
- Етапи написання курсової роботи ……..... 8

Курсовий проєкт …….. 11
1. Хронологічні таблиці життя і творчості [імена письменників] з коментарями….. 11
2. Літературознавче есе …… 12
3. Словник понять за творчістю [ім'я письменника] (на прикладі [назва твору])….. 14
4. Літературознавчий мікроаналіз …… 15
5. Картографування художнього твору [назва твору та ім'я письменника]…… 16
6. Літературознавчий буктрейлер……..20

Загальні технічні вимоги до оформлення курсових робіт/проєктів ……..…… 28
- Правила комп'ютерного набору тексту ……..……..… 28
- Нумерація …… 29
- Оформлення таблиць ……..……...… 30
- Цитування та посилання на використану література та джерела ……..… 30
- Основні правила коректного цитування ……..… 30
- Політика щодо плагіату та використання штучного інтелекту ……..… 31
- Оформлення списку використаної літератури …… 31
- Оформлення додатків …… 32

Загальні критерії оцінювання курсових робіт/проєктів за шкалою ECTS …….. **33**

Додатки ……..… 34

Список використаної літератури та джерел ……..……..…… 84

ПЕРЕДМОВА

Написання курсових робіт та створення курсових проєктів є першою самостійною науковою роботою майбутніх філологів та учителів української мови і літератури. Від того, як студенти навчаться проводити наукове дослідження та оформляти його результати, виконуючи курсові роботи та проєкти, залежатиме якість їхньої майбутньої професійної діяльності. Саме тому з метою удосконалення методичного забезпечення повноцінної навчально-наукової роботи студентів було укладено цей посібник, покликаний допомогти тим, хто пише курсові роботи/проєкти з української літератури (історії літератури, теорії літератури, компаративістики, літературознавство загалом).

Курсова робота/проєкт – це вид освітньої і наукової діяльності, що сприяє набуттю студентами такої інтегральної компетентності, як здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми в галузі філології (зокрема літературознавства) у процесі професійної діяльності або навчання, що передбачає застосування теорій та методів філологічної науки і характеризується комплексністю та невизначеністю умов. Курсова робота/проєкт як один з ключових компонентів освітніх програм першого (бакалаврського) рівня з філології (українська мова та література) та середньої освіти (українська мова і література) дозволяє сприяти формуванню у здобувачів таких здатностей:

- зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій;
- пошук, опрацювання та аналіз інформації з різних джерел, а також уміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми;
- працювати в команді та автономно;
- абстрактного мислення, аналізу та синтезу;
- застосовувати знання у практичних ситуаціях та удосконалювати навички використання інформаційних і комунікаційних технологій;
- проведення досліджень на належному рівні та усвідомлення структури філологічної науки та її теоретичних основ;
- використовувати в професійній діяльності системні знання про основні періоди розвитку літератури, що вивчається, від давнини до XXI століття, еволюцію напрямів, жанрів і стилів, чільних представників та художні явища, а також знання про тенденції розвитку світового літературного процесу та української літератури;
- збирання й аналізу, систематизації та інтерпретації літературних, фольклорних фактів, інтерпретації тексту;
- здійснювати літературознавчий та спеціальний філологічний (залежно від обраної спеціалізації) аналіз текстів різних стилів і жанрів.

Залежно від теми дослідження студент разом з науковим керівником обирають форму виконання першого наукового дослідження: курсову роботу (теоретичні аспекти опрацювання обраної теми) або курсовий проєкт (робота прикладного характеру):

- курсова робота
- курсовий проєкт:

1) хронологічні таблиці життя і творчості [імена письменників] з коментарями,
2) літературознавче есе,
3) словник понять за творчістю [ім'я письменника] (на прикладі [назва твору]),
4) літературознавчий мікроаналіз,
5) картографування художнього твору [назва твору та ім'я письменника],
6) літературознавчий буктрейлер.

Однак і курсова робота, і курсовий проєкт базуються на наукових дослідженнях у галузі літературознавства.

У посібнику послідовно описано етапи написання курсової роботи/проєкту, наведено детальні нормативні вимоги до їх оформлення, а також детально описано основні види курсових проєктів та їх виконання і оформлення.

Посібник призначений для студентів факультету української філології та журналістики імені Андрія Малишка Українського державного університету імені Михайла Драгоманова денної та заочної форми здобуття освіти, а також буде корисний усім, хто починає писати наукові роботи з української літератури.

КУРСОВА РОБОТА

Курсова робота є одним з перших самостійних наукових досліджень, які виконують студенти факультету української філології та журналістики імені Андрія Малишка згідно з навчальним планом. Тематика курсових робіт відповідає напрямам досліджень кафедри української літератури. Тему дослідження студент обирає самостійно із запропонованого кафедрою переліку або пропонує власну, проте обов'язково узгоджує її з науковим керівником.

Написання курсової роботи вимагає дотримання чітких правил. При виборі теми дослідження варто уникати довгої назви (не більше дев'яти слів) чи надто складних термінів. Тема курсової роботи не повинна починатись такими словами: проблема, дослідження, деякі шляхи, деякі питання, деякі проблеми, до питання тощо. Перш ніж визначитись з темою дослідження, необхідно ознайомитись з наявною науковою літературою, з'ясувати рівень наукового опрацювання обраної тематики.

Написання курсової роботи передбачає такі етапи:

1) обрання теми курсової роботи;
2) опрацювання необхідної наукової літератури (першоджерела, наукові дослідження, довідкову літературу), формування переліку необхідних джерел для написання роботи;
3) узгодження з науковим керівником плану-календаря написання курсової роботи; складання змісту (план) дослідження та узгодження його з науковим керівником;
4) на етапі безпосереднього написання роботи студент:

а) послідовно розкриває зміст кожного розділу відповідно до складеного плану;

б) аналізує опрацьований науковий матеріал та інтерпретує його з опорою на обрані методи дослідження;

в) формулює власні спостереження й висновки щодо обраної теми;

г) дотримується логічного зв'язку між розділами, щоб робота становила цілісний текст, а не механічне поєднання окремих частин.

5) після завершення написання подання чорнового варіанту роботи науковому керівнику, а після повернення вносить необхідні правки, уточнює формулювання, за потреби доопрацьовує аргументацію чи структуру окремих розділів.
6) останній етап роботи над курсовою роботою передбачає оформлення роботи відповідно до вимог (структура, шрифт, поля, нумерація сторінок тощо) та складання списку використаних джерел згідно з чинними стандартами оформлення;
7) подання завершеної курсової роботи науковому керівнику.

Курсова робота повинна мати логічний, доказовий, аргументований характер і містити поглиблений аналіз досліджуваної теми. Курсову роботу необхідно належно оформити і подати на кафедру в термін, передбачений графіком освітнього процесу.

Курсова робота, яка є плагіатом, не відповідає вимогам щодо змісту та оформлення, написана без дотримання затвердженого плану, не містить елементів наукової новизни, обґрунтованих висновків, а також не має рецензії наукового керівника, до захисту не допускається.

Обсяг основного тексту курсової роботи – 25-30 сторінок комп'ютерного набору.

Структура курсової роботи

Курсова робота має чітку структуру, кожен з елементів якої подається у сталому порядку та є обов'язковим. Курсова робота складається з таких частин:

- титульний аркуш;
- зміст (план);
- вступ;
- основна частина (складається з кількох розділів);
- висновки;
- список використаних джерел (перелік посилань);
- додатки (за необхідності).

Вимоги до змісту структурних частин курсової роботи

Титульний аркуш має єдиний стандарт і містить такі дані:

- назва міністерства та навчального закладу;
- назва інституту (факультету) та кафедри;
- тема курсової роботи;
- номер групи, прізвище, ім'я, по батькові студента;
- наукове звання, посада, прізвище та ініціали наукового керівника;
- місто і рік виконання курсової роботи.

Зразок оформлення титульного аркуша наведено в додатку Б.

Зміст (план) розташовують безпосередньо після титульного аркуша, починаючи з нової сторінки. До змісту входять такі пункти: вступ, послідовно перераховані назви всіх розділів, висновки, список використаної літератури, додатки (якщо вони є). Навпроти кожного із пунктів проставляють номери сторінок, які вказують на початок вищевказаних складових частин роботи. Зразок оформлення змісту наведено в додатку В.

У вступі студент обґрунтовує необхідність дослідження обраної теми, тобто пояснює, чому вона потребує наукового вивчення, визначає її актуальність. У цій частині курсової роботи формулюють мету дослідження, яка повинна тісно узгоджуватися з темою курсової роботи, визначають завдання, окреслюють предмет, об'єкт і методи дослідження. Завдання конкретизують мету роботи, тому їхнє формулювання має відповідати назвам (проблематиці) та послідовності основних розділів. Окремо у вступі студент зазначає методи (загальні та власне літературознавчі), застосовані у процесі написання курсової роботи.

Структура вступу має бути такою:

- актуальність обраної для дослідження теми;
- мета курсової роботи;
- завдання роботи;
- об'єкт і предмет дослідження;
- методи дослідження.

Рекомендований обсяг вступу – 1-1,5 сторінки. Зразок оформлення структурних частин вступу наведено у додатку Г.

Основна частина дослідження складається з 2-3 розділів приблизно однакового обсягу. Кожен розділ повинен завершуватися лаконічним підсумком (3-4 речення). В

основній частині автор курсової роботи обґрунтовує та обстоює власну позицію, бачення обраної проблеми, але на основі наукових джерел з теми.

У курсовій роботі при аналізі тих чи інших трактувань і положень автор повинен підтверджувати їх цитатами. Посилання на літературу в тексті подають за таким зразком: [5, с. 87], де 5 – номер джерела за списком літератури, 87 – сторінка. Посилання на декілька джерел одночасно подають таким чином: [3; 5; 7] або [3, с. 145; 5, с. 25; 7, с. 348].

Курсову роботу завершують лаконічними загальними висновками. Висновки до курсової роботи можна оформити у вигляді чітких тез, що стосуються розділів роботи. У висновках наводять оцінку одержаних результатів роботи відповідно до завдань дослідження, вказаних у вступі. Висновки повинні бути стислими і ґрунтовними. Рекомендований обсяг висновків – 1-1,5 сторінки. Зразок оформлення висновку наведено у додатку Г.

Список використаної літератури, тобто джерел, на які автор посилається в основній частині курсової роботи, подають в алфавітному порядку (не менше 15-20 опрацьованих джерел) після висновків, починаючи з нової сторінки. У відповідних місцях основного тексту курсової роботи мають бути посилання на джерела. Правила (зразок) оформлення списку використаної літератури наведено у додатку Д, а приклад вже оформленого списку літератури див. на стор. 53-54.

Додатки до курсової роботи роблять за потреби, якщо у роботі необхідно навести подробиці дослідження. Варто пам’ятати, що додатки не є обов’язковим елементом курсової роботи, а їх використання без потреби може перевантажити текст роботи, знизивши якість її виконання. Детально про оформлення додатків див. на стор. 30.

Етапи написання курсової роботи

Починаючи роботу над написанням курсової роботи, студент повинен розподілити свій час та спланувати його (орієнтовний порядок виконання курсового дослідження наведено у додатку М).

Як правило, дослідження обраної теми складається з п’яти етапів.

Перший етап – вибір теми та обґрунтування її актуальності, визначення об’єкта, предмета й мети дослідження, підготовка плану курсової роботи.

Актуальність теми дослідження зумовлюється теоретичними й емпіричними пізнавальними завданнями дисципліни, необхідністю розширення парадигми знань про окремі літературні явища або процеси, потребою їх поглибленого вивчення, незавершеністю опрацювання окремих аспектів відповідної наукової проблеми.

Мета дослідження – це визначення автором своєї евристичної стратегії в отриманні нових знань про об’єкт та предмет дослідження, усвідомлений образ очікуваного результату, на досягнення якого спрямована діяльність дослідника. Мета спрямовує дослідницьку діяльність та визначає можливі засоби її досягнення через формування завдань дослідження.

Не можна формулювати мету як *дослідження...*, *вивчення...*, оскільки таке визначення мети вказує на засіб, але не спосіб її досягнення. Мета дослідження може бути пов’язана, зокрема, з формулюванням наукових завдань, які належить вирішити; з обґрунтуванням можливості виявлення нових ознак загального або часткового характеру, певних конкретних фактів, що аналізуються, а також структури їхньої організації; з

визначенням певних теоретико-методологічних моделей дослідження, застосування яких забезпечує вирішення обраних теоретичних і практичних наукових завдань.

Завдання дослідження – відповідно до загальної мети необхідно чітко визначити етапи наукового пошуку для її досягнення. Передусім слід сформулювати завдання, пов'язані з виявленням найсуттєвіших ознак та внутрішньої структури об'єкта і предмета дослідження. Завданнями курсової роботи з історії української літератури можуть бути, зокрема, такі: виявлення сутності окремих понять, явищ, процесів, визначення параметрів та рівнів їх функціонування, принципів інтерпретації тощо. Увесь комплекс завдань – це алгоритм безпосередньої загальної моделі дослідження, зумовлений логікою етапів конкретного наукового пошуку. У курсовій роботі має бути 2-3 завдання.

Підсумком курсової роботи є досягнення мети дослідження. Результати цього необхідно відобразити у висновках.

Об'єктом дослідження є процес або явище, яке породжує проблемну ситуацію й обирається для наукового пошуку. Об'єкт дослідження – це вся сукупність зв'язків, відношень різних теоретичних аспектів історії української літератури, яка слугує джерелом необхідної для дослідника інформації.

Предмет дослідження міститься в межах об'єкта і визначає тему курсового дослідження. Предметом дослідження є тільки ті суттєві зв'язки та відношення, які підлягають безпосередньому вивченню в кожній окремій курсовій роботі.

В об'єкті дослідження визначена загальна сфера наукового пошуку, у предмет дослідження чітко виокремлюється явище, етап чи процес, які будуть проаналізовані у курсовій роботі. Окреслення предмета дослідження слід розуміти як виокремлення параметрів певного «ракурсу» наукового пошуку у визначенні основних компонентів характеристики об'єкта дослідження. Отже, об'єкт і предмет дослідження співвідносяться між собою як загальне і часткове, тобто предмет дослідження є більш вузьким, ніж його об'єкт. Зразок формулювання актуальності, мети, завдань, об'єкта та предмета курсової роботи наведено у додатку Г.

Другий етап передбачає визначення теоретичної основи дослідження. Важливим для дослідника проблем історії української літератури є ґрунтовне знання художніх текстів, залучених до курсової роботи. Однак курсова робота – це не твір на вільну тему. Перш за все вона повинна базуватися на опрацюванні наукової літератури з теми дослідження.

На другому етапі дослідження студент працює з різноманітними бібліотечними фондами, підшукуючи літературу для дослідження, тобто здійснює бібліографічний пошук.

Для складання бібліографії (список літератури, використаної у курсовій роботі) за темою наукової роботи студент використовує фонди бібліотеки: систематичні каталоги, в яких назви творів розташовані за галузями знань; алфавітні каталоги, в яких картки розташовані в алфавітному порядку за прізвищами авторів; предметні каталоги, що містять назви творів з конкретних проблем і спеціальностей, а також різноманітні бібліографічні довідкові видання (покажчики за окремими темами і розділами), посилання в підручниках, монографіях, енциклопедичних словниках, періодичній літературі та ін. Роботу з літературою варто починати з книг, потім переходити до статей, спочатку опрацьовувати вітчизняні джерела, після цього – наукові праці зарубіжних авторів. Для підбору періодичної літератури слід звернутися до покажчиків статей, опублікованих

протягом календарного року і розміщених у кінці останнього номера журналу за кожен рік видання.

Складений студентом список джерел, необхідних для написання курсової роботи, погоджують з науковим керівником. Науковий керівник визначає послідовність ґрунтовного вивчення літератури, вказує на основні та додаткові джерела.

На третьому етапі на основі аналізу літератури з обраної теми потрібно скласти чіткий план дослідження, обрати методи та визначити методику дослідження (як, в який спосіб проводити дослідження). Важливо відзначити, що методи дослідження обирають з урахуванням специфіки завдань, які поставив перед собою дослідник.

Четвертий етап передбачає обробку та аналіз результатів дослідження, написання курсової роботи, формулювання висновків за результатами дослідження.

П’ятий етап – оформлення остаточного тексту курсової роботи.

КУРСОВИЙ ПРОЄКТ

Курсовий проєкт є роботою прикладного характеру, що базується на основах наукового дослідження у галузі літературознавства.

Залежно від обраної індивідуальної освітньої траєкторії та власних наукових уподобань здобувач за погодженням з науковим керівником обирає один з видів курсового проєкту:

1) хронологічні таблиці життя і творчості [імена письменників] з коментарями,
2) літературознавче есе,
3) словник понять за творчістю [ім'я письменника] (на прикладі [назва твору]),
4) літературознавчий мікроаналіз,
5) картографування художнього твору [назва твору та ім'я письменника],
6) літературознавчий буктрейлер.

Важливо! Науковий керівник має право мотивовано відмовити здобувачеві керувати обраним науковим проєктом до початку виконання проєкту. У такому випадку потрібно змінити форму виконання проєкту або, за можливості і за рішенням кафедри, провести заміну наукового керівника курсового проєкту. Спірні моменти обговорюють колегіально на засіданні профільної кафедри разом зі здобувачем та представником студентського самоврядування факультету (за потреби).

1. КУРСОВИЙ ПРОЄКТ «ХРОНОЛОГІЧНІ ТАБЛИЦІ ЖИТТЯ І ТВОРЧОСТІ [ІМЕНА ПИСЬМЕННИКІВ]З КОМЕНТАРЯМИ»

1. Загальні положення

Курсовий проєкт є самостійною пошуково-дослідницькою роботою студентів, що складається з пояснювальної записки та словника.

Пояснювальна записка обсягом до 2 сторінок містить аналітичний огляд джерел, наукових праць дослідників, які життєписи обраних для роботи письменників. У записці визначено актуальність, сформульовано мету, завдання, об'єкт, предмет та методи дослідження, наукову новизну та практичне значення проєкту.

Хронологічні таблиці мають вміщувати максимально докладний життєпис письменника, а також коментарі до усіх персоналій, топонімів, установ, організацій, партій, громадських організацій, суспільно-політичних та мистецьких подій, періодичних видань та публікацій творів вказаного автора тощо. Досліджуваний матеріал розміщується у таблиці (додаток Ж, с. 41). У кінці кожного життєпису письменника подається бібліографія, позиції якої подаються в алфавітному порядку.

У кінці роботи розміщується список використаної літератури (див. зразок на стор. 53-54), що містить не менше 20 джерел, розміщених в алфавітному порядку та оформлених відповідно до ДСТУ 8302:2015 (додаток Д).

2. Етапи виконання проєкту

1. Обираємо групу письменників (принцип об'єднання: один історико-літературний період, один стильовий напрям, близька тематика творчості). Вивчаємо біографії письменників.

2. Збираємо наукові джерела, в яких уже досліджувалися, аналізувалися життєписи та творчість обраних письменників, використовуючи для цього наукові журнали, монографії, підручники, енциклопедії. Їх аналітичний огляд потрібно буде викласти у пояснювальній записці.

3. Розташовуємо у хронологічному порядку усі важливі факти особистого, громадського та мистецького життя, а також факти літературної творчості (написання та видання художніх творів, публіцистичні і критичні виступи, вихід збірок тощо).

4. Скориставшись словниками, енциклопедіями та довідниками, укладаємо коментарі до усіх персоналій, топонімів, установ, організацій, партій, громадських організацій, суспільно-політичних та мистецьких подій, періодичних видань та публікацій творів вказаного автора тощо.

5. Пишемо пояснювальну записку.

7. Укладаємо до кожної хронологічної таблиці бібліографію (див. зразок на стор. 53-54), оформленою відповідно до ДСТУ 8302:2015 (додаток Д).

2. КУРСОВИЙ ПРОЄКТ«ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧЕ ЕСЕ»

1. Загальні положення

Есе (фр. *essai* – спроба, нарис, від лат. *exagium* – зважування) – це прозовий твір невеликого обсягу, що виражає міркування з конкретного питання у предметному полі літературознавства. Есе передбачає вираження своєї точки зору, особистої суб'єктивної оцінки предмета міркування, дає можливість творчого, оригінального висвітлення матеріалу і не претендує на вичерпне і визначальне трактування теми. Для есе притаманний вільний стиль з можливими елементами імпровізації. Важливо розуміти, що есе спрямоване на підготовленого читача. Це дозволяє студентові зосередити увагу на розкритті нового змісту. Есе чудово підходить для навчання студентів критично мислити, спонукає до самостійного судження, передбачає вільне володіння термінами і поняттями, вчить використовувати приклади, цитати, необхідні аргументи. *Есе доцільно застосовувати як підсумкову рефлексію на вивчений матеріал.*

Застосування есе в освітньому процесі сприяє набуттю компетентностей щодо більш чіткого й фахового формулювання думок, допомагає розташовувати ці думки в логічній послідовності.

Визначальні риси есе:

- невеликий обсяг (від декількох сторінок до 10-20 сторінок);
- конкретна тема;
- вільний виклад;
- наявність авторської позиції.

За композиційними особливостями виокремлюють такі есе:

- рефлексійні,
- аналітичні,

- критичні,
- розповідні,
- описові.

2. Етапи виконання проєкту

Написання есе потребує належної підготовки, яка складається з певних етапів. Наприклад, якщо студент працює над конкретним літературознавчим чи історико-літературним питанням, крім художніх текстів, він опрацьовує різні наукові статті на потрібну йому тему. Отже, спочатку треба законспектувати матеріал.

Конспектування не повинно бути механічним, насправді воно вимагає інтелектуального зусилля, щоб вдумливо відібрати потрібний матеріал та сформувати власне розуміння наукової інформації та теоретичних положень. Цікавими та по-творчому «провокаційними» є випадки, коли різні наукові джерела містять протилежні судження про одне і теж явище. Тоді можна конспектувати, створивши дві колонки для зіставлення цитат. У такий спосіб студент формує свої нотатки для побудови *перехресного посилання,* які він супроводжує власними коментарями та судженнями. Радимо опиратися на дві-три наукові статті чи монографії, в яких викладено теоретично аргументовані та концептуальні судження.

Тема есе може бути запропонована викладачем; також цікавим та більш «індивідуалізованим» є підхід, коли студенту пропонують самостійно сформулювати тему есе на основі проведеної ним попередньої роботи. Після визначення теми есе, автор формулює гіпотезу, ілюструє проблемні питання та наводить аргументи на підтвердження власних суджень.

Рекомендуємо скласти робочий план есе. Варто дотримуватись традиційного структурування, виокремлюючи вступ, основну частину та висновки.

Вступ. Студент повинен розуміти мету, завдання, об’єкт і предмет та результати, які він прагне отримати у дослідженні.

Написати вступ допоможуть відповіді на такі питання:

- Чому тема, яку я розкриваю, є важливою?
- Які поняття я залучу в мої міркування?
- Чи потрібно пояснювати терміни, які я використаю в есе?
- Чи можу я розділити тему на підтеми?

Основна частина. У ній слід висвітлити теоретичні основи питання, викласти свої припущення та розвинути аргументацію. Пам’ятайте, що один параграф повинен містити тільки одне твердження й відповідний доказ, підкріплений графічним або ілюстративним матеріалом. Власні аргументи бажано підкріплювати цитуванням, вдаватись до перехресного цитування, супроводжуючи його власними коментарями.

Висновок за своєю структурою відповідає переліку завдань, поставлених у вступі. Тобто висновок підсумовує есе, узагальнено підтверджує зміст, викладений в основній частині. У висновку також можна вказати на взаємозв‘язок теми есе з іншими проблемами.

Завершити оформлення роботи слід переліком *використаних літературних джерел* (додаток Д та зразок на стор. 53-54).

Есе, цілком або частково згенероване за допомогою штучного інтелекту, до розгляду і оцінювання не приймається.

3. КУРСОВИЙ ПРОЄКТ «СЛОВНИК ПОНЯТЬ ЗА ТВОРЧІСТЮ [ІМ'Я ПИСЬМЕННИКА] (НА ПРИКЛАДІ [НАЗВА ТВОРУ])»

1. Загальні положення

Курсовий проєкт є самостійною пошуково-дослідницькою роботою студентів, що складається з пояснювальної записки та словника.

Пояснювальна записка обсягом до 7 сторінок містить аналітичний огляд джерел, наукових праць дослідників, які розглядали відповідний художній твір, якому присвячена робота. Необхідно розкрити зазначені в них напрями вивчення та аспекти аналізу твору. У записці визначено актуальність, сформульовано мету, завдання, об'єкт, предмет та методи дослідження, наукову новизну та практичне значення проєкту.

Словник має містити 15-20 статей, що стосуються обраного твору. Словникові статті розміщуються за алфавітом (додаток К). Якщо назва статті складається з двох (кількох) слів, то на першому, яке визначає відповідне місце статті в алфавіті словника, стоїть те слово, яке має на собі логічний наголос (тобто допускається перестановка слів), але це не стосується назв, які пишуться у лапках. У кінці кожної словникової статті подається бібліографія, позиції якої розміщені в алфавітному порядку.

Умовні позначення та скорочення (за необхідності) подаються на початку словника після пояснювальної записки.

У тексті статті можуть бути наявні зображення (фото письменника, обкладинки книги, згаданих у словнику людей, місць тощо). У такому разі у тексті має бути зазначено про цей малюнок або ж під зображенням має бути підпис.

Словникова стаття має містити не менше 500 символів (без пробілів). У кінці роботи розміщується список використаної літератури (додаток К), що містить не менше 20 позицій, розміщених в алфавітному порядку та оформлених відповідно до ДСТУ 8302:2015 (додаток Д та зразок на стор. 53-54). При цьому шрифт назви словникової статті – напівжирний, основного тексту словникової статті – звичайний; нумерація сторінок подається арабськими цифрами у правому нижньому куті.

2. Етапи виконання проєкту

1. Обираємо письменника та його твір (поетичну збірку, прозовий чи драматичний твір). Вивчаємо біографію письменника та читаємо текст твору/збірки.

2. Збираємо критичну літературу (статті науковців, які вже досліджували, аналізували, розглядали цей твір), використовуючи для цього наукові журнали, монографії, підручники. Їх аналітичний огляд потрібно буде викласти у пояснювальній записці.

3. Аналізуємо твір за принципом єдності форми і змісту, визначаючи його історію створення та написання, жанр, композицію, сюжет, образну систему, проблематику, мову твору та ін. Створюємо конспекти, нотатки, виписуємо цитати.

4. Виокремлюємо з отриманого матеріалу слова-поняття та розташовуємо їх в алфавітному порядку. Узгоджуємо список виокремлених слів з науковим керівником.

7. Пишемо пояснювальну записку й оформлюємо її за зразком (додаток К).

8. Створюємо до кожного слова словникову статтю з відповідним коментарем та бібліографією (Додаток Д та зразок на стор. 53-54), оформленою відповідно до ДСТУ 8302:2015 (додаток Д).

4. КУРСОВИЙ ПРОЄКТ «ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧИЙ МІКРОАНАЛІЗ»

1. Загальні положення

Курсовий проєкт є самостійною пошуково-дослідницькою роботою студентів, що складається за схемою, запропонованою нижче.

Структура проєкту:

- Титульна сторінка (додаток А)
- Пояснювальна записка
- Аналіз літературного твору у формі таблиці за схемою.
- Список використаної літератури (від 5 до 10 позицій) (додаток Д та зразок на стор. 53-54).

СХЕМА АНАЛІЗУ ЛІТЕРАТУРНОГО ТВОРУ

1.	**Характеристика суспільно-політичних та культурно-мистецьких обставин появи твору.**	З урахуванням дати написання, дати та обставин першої публікації твору, біографії письменника. Обов'язково потрібно показати загальнолітературний (національний та європейський) контекст, а також вказати місце твору у доробку письменника
2.	**Зміст твору:** • **Тема (тематика)** • **Проблема (проблематика)** • **Ідея**	По суті, дати відповіді на ключові питання: • Про кого чи про що твір? • Чому і як виник конфлікт/суперечність? • Чому, для чого написаний твір?
3.	**Жанрова природа твору**	З урахуванням авторського визначення жанру, визначення жанру критиками та літературознавцями.
4.	**Композиція:** • **Зовнішня** (зримий поділ твору на частини, наявність прикнижного реквізиту, епіграфа тощо) • **Внутрішня** (сюжет, позасюжетні елементи)	Характеризуючи сюжет, вказати на його походження, визначити сюжетні елементи (експозиція, зав'язка, розвиток сюжету, кульмінація, розв'язка, постпозиція). Позасюжетні елементи: • Відступи авторські (публіцистичні, історичні, ліричні тощо) • Описи (портрет, пейзаж, інтер'єр, виробничий процес тощо) • Сни і марення
5.	**Система образів**	Врахувати (за наявності у творі) образ автора, образи-персонажі, образи-пейзажі, образи-речі, образи-почуття/емоції, образи-події.
6.	**Засоби творення образу головного персонажа**	Вчинки і дії, портрет, мовна характеристика, пряма авторська характеристика, опосередкована характеристика, самохарактеристика, психологічна характеристика

7.	**Особливості мови**	Використання специфічних шарів лексики, тропіка, стилістичні фігури, фоніка, особливості віршування (для поетичних текстів.)
8.	**Значення твору для розвитку національного письменства**	Короткий висновок з проведеного вище аналізу твору

2. Етапи виконання проєкту

1. Обираємо автора та його художній твір з української літератури. Читаємо текст, при цьому заздалегідь ознайомившись зі схемою літературознавчого аналізу.

2. Опрацьовуємо наукові джерела, в яких уже досліджувався власне текст або вивчалися літературознавчі аспекти, необхідні для первинного мікроаналізу обраного художнього тексту, зокрема наукові журнали, монографії, підручники, енциклопедії. Їх аналітичний огляд потрібно буде викласти у пояснювальній записці перед літературознавчим мікроаналізом.

3. Ще раз читаємо текст, робимо літературознавчий аналіз у формі таблиці за схемою.

4. Пишемо пояснювальну записку.

5. Оформлюємо список використаної літератури відповідно до ДСТУ 8302:2015 (додаток Д та зразок на стор. 53-54).

5. КУРСОВИЙ ПРОЄКТ «КАРТОГРАФУВАННЯ ХУДОЖНЬОГО ТВОРУ [НАЗВА ТВОРУ ТА ІМ'Я ПИСЬМЕННИКА]»

1. Загальні положення.

Картографування художнього тексту – це метод аналізу та візуалізації літературного твору, що полягає у фіксації географічних назв, просторових переміщень персонажів, подій та вигаданих локацій на карті, крім того, такий метод аналузу художнього твору візуалізує різномантні простори існування героїв, взаємозв'язки персонажів у системі образів, пов'язуючи усі компоненти художнього твору. Цей інструмент допомагає структурувати сюжет, дослідити «художній простір» (літературну географію) та виявити приховані зв'язки між місцями та діями персонажів.

Основні елементи та методи картографування художнього тексту:

- **фіксація об'єктів:** ідентифікація реальних та вигаданих топонімів у тексті.
- **способи зображення:** використання значків (для місць), ліній (для маршрутів персонажів) та ареалів (для областей дії).
- **інструменти:** створення ментальних карт, використання ГІС-технологій (геоінформаційних систем) або створення тематичних атласів за мотивами творів.
- **функції:** аналіз творчості письменника, створення цифрових літературних карт, покращення розуміння сюжету.

Такий підхід дозволяє перетворити абстрактний текстовий простір у наочну модель, що особливо корисно для творів з розвиненою географією (тревел-література, фентезі) або краєзнавчої літератури.

«Картографія» художнього тексту на відміну від традиційного опису «місця дії», дозволяє виявити, як простір у творі стає моделлю соціального порядку та системою смислів: де розташовано «центри» й «периферії» подій, як працюють межі, які переходи дозволені/заборонені, які маршрути герої повторюються, що є «зоною привілею» або «зоною виключення». Такий підхід до аналізу художнього тексту відповідає сучасному «просторовому повороту» в літературознавстві й може бути застосований як до реалістичних наративів, так і до алегоричних/сатиричних текстів, де «географія» є радше символічною, ніж топографічною точною. Проєкт формує навички системного читання, роботи з текстом та створення прозорого аналітичного продукту (карти/схеми/таблиці).

Мета проєкту – розробити систему просторово-візуальних образів-знаків тексту для створення карт простору, подій, маршрутів пересування героїв, візуалізації просторових моделей твору, пояснення, як отримана «карта» працює як інструмент інтерпретації (жанр, поетика, ідеологія, образ світу).

Курсовий проєкт «Картографування художнього тексту» є самостійною пошуково-дослідницькою роботою студентів, що складається:

1) з теоретичної частини: пояснювальної записки,

2) практичної – створеної карти художнього тексту, в якій автор проєкту пояснює та інтерпретує мапу художнього твору з обов'язковим описом просторової моделі, висновками про те, як простір працює на формування жанрової природи і поетики твору та які соціально-символічні структури він моделює; додатку з реєстром локусів і списком ключових сцен переходу.

Зразок оформлення титульної сторінки вміщено у додатку А, зразок оформлювання – у додатку Л.

Пояснювальна записка – це текст обсягом до 7 сторінок, який містить такі позиції:

1. Актуальність проєкту,
2. Мета,
3. Завдання,
4. Об'єкт,
5. Предмет,
6. Методи дослідження,
7. Наукова новизна,
8. Практичне значення проєкту,
9. Аналітичний огляд джерел, наукових праць учених, проблематика яких дотична до наукового дослідження, методологію чи певні аспекти художнього твору, якому присвячена робота.

Об'єктом такого курсового проєкту є художній текст як просторово організована знакова система.

Предметом – визначені автором проєкту способи моделювання простору в художньому тексті та методи його опису/візуалізації («карти»).

У процесі роботи над проєктом передбачено **виконання таких завдань:**

1) уточнення понятійного апарату, необхідного для опису просторовості тексту: простір, топос, локус, межа/поріг, маршрут, центр/периферія, соціальна топографія, символічні осі;

2) визначення рівнів текстової просторовості та способи їх фіксації: фізичний (матеріальні локації), соціальний (інституції та ієрархії), символічний (метафори й міфологеми), психологічний (простір досвіду/афектів), дискурсивний (як простір «говорить» через стилі, жанри, регістри);

3) здійснити інвентаризацію просторових маркерів твору: назви місць і зон, межі та переходи, вертикалі/горизонталі, опозиції «верх/низ», «свій/чужий», «публічне/приватне», «сакральне/профанне»;

4) описати наративну географію: маршрути персонажів, «вузли» подій, точки концентрації сцен, повторювані траєкторії, зони ризику й зони контролю;

5) розробити «легенду карти» – набір категорій та умовних позначень, які уможливлюють наочне відтворення текстової просторової системи.

6) створити підсумковий аналітичний продукт:

а) карту/схему/таблицю/графік;

б) опис карти та її інтерпретацію;

в) додаток із реєстром локусів і ключових сцен.

7) Список використаної літератури.

Об’єкт проєкту визначається у двох можливих конфігураціях: або один твір із виразною просторовою організацією (поема, роман, драма), або невеликий корпус (3-4 тексти) для порівняльної карти й типології просторів.

Проєкт спирається на ідею, що «карта» – це не ілюстрація до тексту, а модель, яка підсумовує повторювані просторові відношення й робить їх доступними для аналізу: як організовано доступ до ресурсів, як діють інституції, де локалізовано насильство, як простір формує суб’єкта.

У роботі використовуються такі методи:

- повільного читання (close reading) просторових сцен і переходів;
- мотивно-образний аналіз локусів і меж (дім, площа, канцелярія, суд, «низ» і «верх» тощо);
- структурно-наративний аналіз (маршрути, подієві вузли, повтори, симетрії);
- типологізація просторів (публічне/приватне, сакральне/профанне, «центр/окраїна», «видиме/невидиме»);
- елементи «цифрової» процедури (за можливості): таблиця локусів/топонімів, простий граф «персонаж-місце», схематична візуалізація зон і меж.

Процес «картографування» тексту.

У проєкті використовується мінімальний набір одиниць картографування: локус (значущий просторовий вузол), межа/поріг (перехід або заборона), маршрут (послідовність переміщень), осі та опозиції (верх/низ, центр/периферія, «свій/чужий»), просторова метафора/символ (лабіринт, механізм, в’язниця, сцена, ринок тощо). Робота з текстом відбувається за алгоритмом: первинне читання й розмітка всіх геопросторових маркерів; складання реєстру локусів (локус → опис → функція в сюжеті → символічний статус → ключові рядки/цитати); фіксація маршрутів (хто/що рухається; між якими зонами; якою «ціною» здійснюється перехід); побудова просторової ієрархії (центр/периферія, зони доступу/виключення); співвіднесення локусів з інституціями (влада, право, економіка, ритуали); формулювання узагальненої моделі простору (вертикаль, коло, лабіринт, «машина», «погане місце»); створення карт сюжетних траєкторій героя (героїв), соціально-психологічних координат героїв (психічної динаміки),

персонажних взаємозв'язків, бінарних опозицій, мотивів, стильових домінант тощо.

Створення візуалізації та підготовка пояснювальної записки.

2. Етапи виконання проєкту.

Етап 1: постановка проблеми, вибір тексту/корпусу, уточнення термінів, короткий огляд підходів.

Етап 2: збирання даних з тексту: реєстр локусів, меж, маршрутів, ключових сцен переходу.

Етап 3: аналітика й інтерпретація: типологія просторів, «карта влади», символічні осі та інверсії, просторові метафори.

Етап 4: візуалізація: схема зон і меж, маршрутна карта, граф «персонаж-місце» (за наявності таких даних).

Етап 5: написання пояснювальної записки, редагування, оформлення бібліографії та додатків.

Очікуваним результатом є аналітичний пакет, що містить:

1) карти/схеми/таблиці або графік(и) простору твору;

2) опис просторової моделі (ключові локуси, межі, маршрути, центри/периферії, зони доступу та виключення);

3) інтерпретаційні висновки про те, як простір працює на жанр і поетику твору та які соціально-символічні структури він моделює;

4) додаток із реєстром локусів і списком ключових сцен переходу.

У випадку комплексного дослідження додається порівняльна типологія просторів і узагальнена «карта мотивів/локусів» для групи текстів.

Картографування художнього твору передбачає графічне моделювання окремих рівнів його організації: просторового, часового, персонажного, мотивного, образного, символічного сюжетного, психологічного, наративного, інтертекстуального та концептуального. Залежно від дослідницької мети можуть картографуватися як твір загалом, так і його окремий сегмент: епізод, сцена, образ, мотив, конфлікт, маршрут героя, система взаємозв'язків.

Картографування художнього твору не зводиться до відтворення географічного простору. Воно є способом графічного моделювання різних рівнів художньої організації тексту – просторового, часового, сюжетного, персонажного, мотивного, образного, символічного, психологічного, наративного, інтертекстуального та концептуального. Вибір типу карти залежить від того, який сегмент твору є об'єктом дослідження і яке дослідницьке завдання ставить перед собою дослідник.

Для картографування художнього твору доцільно використовувати не один універсальний тип карти, а їх сукупність, що взаємодоповнюють одна одну та створюють цілісне уявлення про художній світ твору.

12 базових моделей карт :

1. Географічна карта простору.
2. Карта маршруту героя.
3. Хронотопна карта.
4. Сюжетно-композиційна карта.
5. Персональна мережа.
6. Карта конфліктів.
7. Карта мотивів.

8. Карта символів.
9. Карта психологічної трансформації.
10. Карта інтертекстуальних зв'язків.
11. Карта культурних кодів.
12. Карта концептів і ключових смислів.

Можливі додаткові карти:

- карта кольорів;
- карта звуків;
- карта предметного світу;
- карта гендерних ролей;
- карта соціальних ієрархій;
- карта міфологічних рівнів;
- карта наративних перспектив;
- карта смислів (підтекстів) тощо.

Якість виконання проєкту визначається: повнотою фіксації просторових маркерів; прозорістю категорій і легенди карти; аргументованістю інтерпретацій із опорою на текст; коректністю оформлення посилань і дотриманням академічної доброчесності; наочністю й читабельністю візуалізації. Додатковим індикатором є відтворюваність: чи може інший читач, маючи реєстр локусів і правила легенди, відтворити карту або перевірити суперечливі місця.

6. КУРСОВИЙ ПРОЄКТ «ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧИЙ БУКТРЕЙЛЕР»

1. Загальні положення

Літературознавчий буктрейлер – це інноваційна мультимодальна форма представлення результатів самостійного наукового дослідження, яка поєднує в собі глибокий академічний аналіз художнього тексту чи життєпису письменника з візуально-аудіальними засобами виразності, спрямованими на популяризацію української літературної спадщини. Це не просто рекламний відеоролик, а повноцінна науково-дослідна робота, перекодована у формат динамічного відеоесею, де кожен кадр, звук та монтажна склейка виконують функцію аргументу в літературознавчій дискусії.

Виконання курсової роботи у вигляді літературознавчого буктрейлеру є необхідною відповіддю на виклики сучасної цифрової епохи, яка трансформує способи сприйняття та передачі інформації. Сучасний освітній процес потребує диверсифікації форм звітності, адже традиційний текстовий формат не завжди дозволяє повною мірою розкрити творчий потенціал студента та адаптувати наукові здобутки для ширшої аудиторії. Створення інтелектуального відеоконтенту є необхідним кроком до подолання розриву між академічною наукою та масовим читачем. І водночас виконання такого завдання є надзвичайно цікавим для реципієнта, оскільки аудіовізуальний формат дозволяє емоційно залучити глядача, створити ефект присутності та емпатії, перетворюючи сухий науковий аналіз на захопливу інтелектуальну подорож художнім світом письменника. Завдяки динамічній зміні кадрів, вдало підібраному музичному

супроводу та влучному дикторському тексту, складна літературознавча проблематика стає доступнішою, не втрачаючи при цьому своєї наукової глибини.

Предметом наукового зацікавлення в рамках курсової роботи у форматі буктрейлеру є малодосліджена або й зовсім не вивчена персоналія чи художній текст, що з різних причин залишилися поза увагою літературознавчого дискурсу. Це можуть бути письменники регіонального масштабу, твори з маргінальних жанрів, напівзабуті тексти певної доби, а також сучасні автори, чий доробок ще не отримав належного наукового аналізу. Саме зосередження на малодослідженому матеріалі забезпечує науковій роботі самостійну цінність і відповідає основним вимогам до курсових досліджень у вищій школі.

Звернення до таких постатей і текстів є актуальним у контексті розширення канону української літератури, повернення замовчуваних голосів та переосмислення усталених літературних ієрархій. Буктрейлер як форма подачі дозволяє надати цим дослідженням додаткового поширення й суспільного резонансу.

Джерелами для формування змісту буктрейлеру слугують насамперед первинні літературні тексти, що є об'єктом аналізу. Поряд із художніми творами важливу роль відіграють наявні наукові розвідки – монографії, статті, рецензії, у яких досліджувана постать або твір були хоча б побіжно згадані чи проаналізовані. Особлива цінність надається маловідомим або непублічним матеріалам: листуванню письменника, архівним документам, щоденниковим записам, мемуарним свідченням сучасників, регіональній пресі та місцевим виданням. Саме поєднання цих різнорідних джерел дозволяє сформувати повноцінний образ особистості чи тексту, що вивчається.

У процесі роботи над літературознавчим буктрейлером застосовується комплекс методів, що є характерними для сучасного літературознавства. Вибір конкретних підходів зумовлюється специфікою досліджуваного матеріалу, поставленою метою та завданнями роботи.

Біографічний метод є основоположним для тих буктрейлерів, предметом яких є маловідома творча особистість. Завдяки цьому підходу з'ясовуються умови формування письменника, коло його інтересів, характер стосунків із оточенням, а також листи, щоденники та спогади, у яких зберігаються авторські рефлексії над власним твором. Застосування біографічного методу в роботі над буктрейлером сприяє пошуку автентичних зображень, документальних відеоматеріалів та кадрів, пов'язаних із місцями, де жив і творив письменник.

Культурно-історичний метод допомагає помістити досліджуваний твір або постать у широкий контекст доби – соціальний, політичний, релігійний. Під час роботи над буктрейлером цей метод зумовлює добір візуального ряду: хроніки, фотографії, картини чи інші культурні артефакти відповідної епохи, що допомагають відтворити «дух часу» і зробити дослідження наочним та переконливим для глядача.

Порівняльно-історичний метод (компаративістика) застосовується у тому разі, коли досліджуваний текст перебуває у зв'язку з іншими національними чи зарубіжними творами або ж виявляє типологічну подібність до певних художніх явищ. Цей метод сприяв розкриттю оригінальності досліджуваної персоналії на тлі літературного процесу і допоміг визначити її місце в ширшому культурному русі.

Психологічний та психоаналітичний методи орієнтують дослідника на вивчення внутрішнього світу автора, мотивів його творчої поведінки, прихованих психологічних

колізій, що знаходять відбиток у художньому тексті. У буктрейлері ці методи можуть позначатися на виборі музичного настрою, темпоритму монтажу та закадрового тексту, що створює відповідну емоційну атмосферу перегляду.

Рецептивна естетика є особливо дотичною до самої природи буктрейлеру, оскільки передбачає врахування позиції читача-глядача, його реакцій та очікувань. Саме з огляду на рецептивний аспект відеоматеріал будується таким чином, щоб привернути увагу аудиторії, зацікавити твором та залишити простір для власної інтерпретації. Застосування засад рецептивної естетики в роботі допомогло сформулювати основну концепцію відеопрезентації та обрати форму звернення до глядача.

Герменевтичний метод спрямовує дослідника на вдумливу інтерпретацію художнього тексту, осмислення його смислових пластів, підтекстів та алегорій. У закадровому тексті буктрейлеру герменевтичний підхід реалізується через послідовне розгортання авторської інтерпретаційної концепції, яка не нав'язується глядачеві, але органічно випливає з аналізу обраного твору. Цей метод також визначив структуру основної частини відео: від загального до часткового, від контексту до деталі.

Джерельну базу роботи складають архівні документи та рукописи, що зберігаються у фондах державних і регіональних архівів; біографічні матеріали – спогади сучасників, листи, мемуари та щоденники; медіаматеріали – документальні репортажі, відеоінтерв'ю з дослідниками чи свідками доби, радіозаписи та публікації в регіональній пресі; наявні літературознавчі праці, що хоча б побіжно торкаються досліджуваної теми; а також сам художній текст у різних виданнях та редакціях. У разі дослідження сучасного автора – електронні публікації, інтерв'ю та виступи, розміщені у відкритому медіапросторі.

Для створення якісного відеоряду здобувач повинен опрацювати значний масив не лише текстової, але й візуальної та аудіальної інформації. Необхідно залучати матеріали з відкритих електронних архівів, цифрових бібліотек, музейних фондів, дотримуючись при цьому законодавства про авторське право. Використання ліцензійно чистих зображень, фрагментів суспільного надбання, легальних музичних стоків є обов'язковою умовою формування джерельної бази сучасного мультимедійного дослідження.

Новизна полягає у застосуванні мультимедійної герменевтики – методології перекодування вербального художнього смислу у візуально-звукову форму. Такий підхід дозволяє виявити нові, раніше не артикульовані грані художнього твору, які стають очевидними лише завдяки інтермедіальній взаємодії. Буктрейлер виступає не просто як ілюстрація, а як самостійний дослідницький інструмент, що генерує нове наукове знання про механізми рецепції української літератури у візуальній культурі XXI століття.

Відеоформат дозволяє не лише зафіксувати результати дослідження, але й відтворити контекст, у якому відбувалася наукова робота: архівні пошуки, зіставлення джерел, формування власної інтерпретаційної позиції. Таким чином, буктрейлер стає документальним свідченням наукового пошуку, а не лише його результату.

Практична цінність виконаної роботи полягає в тому, що студент не обмежується компілятивним переказом наявних оцінок, але формулює власне аналітичне бачення твору або постаті, спираючись на самостійно опрацьовані джерела. Відеоматеріал, оприлюднений у відкритому цифровому просторі, може слугувати навчальним ресурсом для інших студентів, зацікавленою аудиторією для дослідників та засобом популяризації маловідомого письменницького доробку серед широкого загалу. Результати дослідження

можуть бути використані у навчальних курсах з сучасної або регіональної літератури, а також стати відправною точкою для подальших наукових розвідок.

Специфіка альтернативної курсової роботи полягає у тому, що її апробація відбувається не лише в академічному середовищі (наприклад, на студентській звітній науково-практичній конференції університету), але й у відкритому інформаційному просторі. Завантаження відео на відкриті платформи дозволяє отримати миттєвий зворотний зв'язок від широкої аудиторії. Кількість переглядів, вподобань (лайків), поширень та характер коментарів стають своєрідним індикатором успішності та суспільної значущості проведеного дослідження, доповнюючи традиційну рецензію наукового керівника.

Відеофрагмент публікується на офіційному YouTube-каналі кафедри факультету або на власному каналі здобувача за умови обов'язкового дотримання академічних вимог до оформлення опису відео. У блоці опису під відео обов'язково розміщується розгорнута анотація, мета дослідження, ключові слова, а також повноцінний список використаних джерел, оформлений за чинними державними стандартами (ДСТУ). Такий підхід перетворює звичайний медіафайл на повноцінну цифрову наукову публікацію, яка може індексуватися пошуковими системами та використовуватися іншими науковцями.

Крім того, за матеріалами дослідження рекомендується опублікувати тези наукової доповіді у збірнику матеріалів конференції або статтю у фаховому виданні. Відеофрагмент буктрейлеру або його окремі компоненти можуть бути представлені як мультимедійне доповнення до публікації або самостійний цифровий матеріал із зазначенням авторства та науково-дослідницького підґрунтя.

Структура курсового проєкту «Літературознавчий буктрейлер»

Теоретичний блок курсового проєкту, який містить титульний аркуш, план, ключові структурні компоненти наукового дослідження (актуальність, об'єкт і предмет, мету, завдання, методи, наукову новизну, практичну цінність, апробацію та структуру), а також список використаної літератури, подається у паперовому форматі.

Літературознавчий буктрейлер структурно складається з трьох частин:

Вступна частина (експозиція) (до 1,5-2 хвилин) – візуальний та аудіальний «гачок» (інтрига, яка змусить реципієнта дивитися далі), постановка проблеми, актуалізація теми, представлення малодослідженої персоналії чи твору, формування інтриги, яка змусить реципієнта дивитися далі.

Основна частина (до 6-7 хвилин) – послідовний, аргументований розгляд проблеми із застосуванням обраної методології. Ця частина містить аналіз тексту, розкриття художніх образів, демонстрацію архівних матеріалів, цитування першоджерел (через титри або голос за кадром), розкриття конфлікту твору та філософської чи естетичної концепції автора. Тут водяться ключові спостереження, цитати, документальні свідчення та власні інтерпретаційні висновки. Реалізуються всі ключові завдання дослідження.

Завершальна частина (1-1,5 хвилини) містить підсумкові узагальнення, власну оцінку значення досліджуваного явища та, за бажанням, пропозиції щодо перспектив подальшого вивчення теми (закликом до прочитання твору або подальшого осмислення проблеми, а також фінальними титрами (де обов'язково зазначається авторство роботи, науковий керівник, список використаної літератури та джерела запозичених медіафайлів).

2. Етапи виконання проєкту

Створення літературознавчого буктрейлера – це складний, багатоетапний процес, що вимагає від студента поєднання дослідницьких, творчих та технічних компетенцій. Кожен етап має свою специфіку та вимоги, дотримання яких забезпечує високу якість кінцевого продукту.

І етап – вибір персонажа та твору. На цьому етапі студент у співпраці з науковим керівником обирає об'єкт дослідження – конкретного письменника та його художній твір, який стане предметом літературознавчого аналізу у буктрейлері. При виборі слід керуватися кількома критеріями: актуальність та наукова новизна обраної теми (перевага надається малодослідженим або недослідженим персоналіям та текстам); наявність достатньої джерельної бази для проведення повноцінного дослідження; можливість візуалізації дослідницького матеріалу у форматі відеоролику; відповідність теми профілю навчальної дисципліни та науковим інтересам студента. Рекомендується звернути увагу на творчість авторів, чиї тексти ще не стали предметом ґрунтовного літературознавчого аналізу, зокрема представників «розстріляного відродження», діаспорних письменників, авторів регіональних літературних осередків, сучасних українських прозаїків та поетів. Після вибору персоналії та твору студент проводить попереднє опрацювання джерел, формує бібліографічний список, визначає ступінь дослідженості обраної теми.

ІІ етап – створення сценарію. Сценарій є основою буктрейлеру й визначає його структуру, темп, тональність і змістовне наповнення. Загальна тривалість відеоматеріалу не повинна перевищувати десяти хвилин, тому до сценарію включається лише найсуттєвіше: ключові тези, характерні цитати, найбільш показові біографічні факти чи сюжетні вузли. Сценарій пишеться у формі повного закадрового тексту із зазначенням часових відрізків і відповідних візуальних рішень. Рекомендується кілька разів прочитати сценарій вголос, щоб переконатися в його природному звучанні та відповідності обраному хронометражу.

Складіть таблицю на дві колонки: у лівій – те, що глядач бачить (відеоряд, рух камери, графіка, текст на екрані), у правій – те, що він чує (голос диктора, музика, звукові ефекти). Формулюйте думки лаконічно, уникайте довгих, перевантажених термінами речень у закадровому тексті. Академічність має полягати у глибині думки, а не у складності синтаксису. Продумайте динаміку: відео повинно мати вступ, що інтригує, інформативну і напружену основну частину та яскравий фінал, який спонукає до роздумів.

ІІІ етап – підбір супроводу. Візуальний ряд добирається з урахуванням доби, жанру та настрою досліджуваного твору. Це можуть бути відсканованні сторінки рукописів, фотографії письменника та місць, пов'язаних із його біографією, художні ілюстрації до твору, краєвиди або архівні кінохроніки. Музичний супровід має підсилювати, а не перебивати сприймання тексту: бажано обирати інструментальну музику або твори, що відповідають за стилем і настроєм досліджуваній добі (доцільно використовувати шумові ефекти (звук друкарської машинки, шум дощу, кроки, дихання), які створюють ефект присутності та допомагають розкрити прихований підтекст літературного твору, згідно з психоаналітичним чи феноменологічним методами). Голос за кадром має бути чітким, рівним, виразним; темп читання – помірним, що дозволить глядачеві одночасно сприймати і звуковий, і візуальний ряди. Усі матеріали, що використовуються у відео, мають відповідати вимогам авторського права або бути у

вільному доступі.

IV етап – монтаж відео. Монтаж диктує темпоритм дослідження: для експресіоністичного твору підійде рваний, швидкий монтаж, для неоромантичної поезії – плавні переходи (cross-dissolve) та довгі кадри. Для роботи рекомендуємо використовувати сучасні відеоредактори залежно від технічних можливостей та рівня підготовки студента. Для технічного виконання буктрейлеру серед професійних та напівпрофесійних програм варто виділити:

– Adobe Premiere Pro (найпотужніший інструмент для гнучкої роботи з кадрами та кольорокорекцією);

– DaVinci Resolve (ідеальний для складної роботи з кольором та звуком, має потужну безкоштовну версію);

– Final Cut Pro (для користувачів Apple);

– Shotcut (безкоштовний кросплатформений редактор з відкритим кодом);

– CapCut, Kdenlive або Filmora (мають чудові вбудовані ефекти, шрифти та інструменти для автоматичних субтитрів);

– Canva Video (онлайн-сервіс із шаблонами; підходить для створення простих презентаційних відео);

Головне правило монтажу – кожен ефект або перехід повинен мати семантичне виправдання, а не бути використаним просто заради прикраси!

Незалежно від обраного інструменту, відео має бути змонтоване у форматі MP4 або MOV із роздільною здатністю не нижче 1080p. Субтитри, титри та текстові підписи варто розміщувати у нижній частині кадру й обирати легкочитабельний шрифт контрастного кольору.

V етап – практична реалізація. На завершальному етапі готовий відеоматеріал завантажується на платформу YouTube і стає доступним для перегляду. Рекомендується додати детальний опис відео у форматі анотації із зазначенням: назви курсової роботи, імені автора, наукового керівника, методів дослідження та джерел, що були використані. Посилання на буктрейлер подається в тексті курсової роботи у відповідному розділі (Апробація / Публікації). Після публікації бажано відстежувати кількість переглядів та взаємодій аудиторії з відео – ці дані слугуватимуть показником публічної апробації результатів дослідження.

Під час концептуалізації та розробки власних мультимедійних проєктів, здобувачам освіти наполегливо рекомендується ознайомитися з якісними прикладами академічного та документального відеоконтенту. Важливо розуміти, що зразки даються не для сліпого копіювання, а для розуміння принципів побудови наративу, роботи з архівними документами, постановки голосу та поєднання слова з візуальним образом.

Заохочується використання нетипових рішень: документального жанру, авторського коментарю від першої особи, анімаційних вставок, поєднання архівних матеріалів із сучасним візуальним рядом, поетичного або есеїстичного закадрового тексту. Буктрейлер має стати авторським висловлюванням, а не шаблонною відеоілюстрацією. Він не обов'язково має бути пафосним чи надмірно серйозним. Можна використовувати елементи анімації, стоп-моушн (stop-motion), театралізації, знімати у форматі відеоблогу або «мок'юментарі» (псевдодокументалістики). Літературознавчий аналіз можна подати у формі детективного розслідування або репортажу з місця подій (якщо йдеться про

історичний роман). Головне – зберегти наукову глибину та дотриматися аргументованості висновків.

Для розуміння того, як можна якісно і драматично подавати життєписи українських митців, використовуючи хроніку, листи та глибокий закадровий текст, варто ретельно проаналізувати випуски документального циклу «Гра долі». Цей проєкт є чудовим прикладом того, як біографічний та культурно-історичний методи працюють у відеоформаті.

Рекомендовані зразки для перегляду:

Документальний цикл «Гра долі» (як приклад біографічного та культурно-історичного підходів):

– Історія кохання Лесі Українки до Сергія Мержинського. URL: https://www.youtube.com/watch?v=afkzKaVqBQA&pp=ygVl0LPRgNCwINC00L7Qu9GWINCh0LXRgNGW0Zcg0L_RgNC-INCb0LXRgdGOINCj0LrRgNCw0ZfQvdC60YMg0LDQsdC-INCe0LvRjNCz0YMg0JrQvtCx0LjQu9GP0L3RgdGM0LrRgyA%3D

– Ольга Кобилянська. Перші романтичні почуття юної письменниці. URL: https://www.youtube.com/watch?v=-zq_7PpDecU&pp=ygVl0LPRgNCwINC00L7Qu9GWINCh0LXRgNGW0Zcg0L_ RgNC-INCb0LXRgdGOINCj0LrRgNCw0ZfQvdC60YMg0LDQsdC-INCe0LvRjNCz0YMg0JrQvtCx0LjQu9GP0L3RgdGM0LrRgyA%3D

– О. Довженко «Загублена любов» URL: https://www.youtube.com/watch?v=Nr3g3xSqqpI

Зазначені матеріали демонструють ефективне використання епістолярної спадщини, поєднання закадрового тексту з історичними візуальними джерелами, а також формування емоційно насиченого наративу.

Особливої уваги заслуговує передача інтелектуальної напруги та ідей емансипації через аудіовізуальні засоби, а також використання кінематографічної спадщини митця як метафоричного інструменту інтерпретації його біографії

Буктрейлери художніх творів (як приклад інтерпретаційних моделей):

– «Тіні забутих предків» М. Коцюбинського.

URL: https://www.bing.com/videos/riverview/relatedvideo?q=%d0%a2%d1%96%d0%bd%d1%96+%d0%b7%d0%b0%d0%b1%d1%83%d1%82%d0%b8%d1%85+%d0%bf%d1%80%d0%b5%d0%b4%d0%ba%d1%96%d0%b2%c2%bb+%e2%80%93+%d0%b1%d1%83%d0%ba%d1%82%d1%80%d0%b5%d0%b9%d0%bb%d0%b5%d1%80&&mid=DD4FDDFD5B71D51BA227DD4FDDFD5B71D51BA227&FORM=VAMGZC

– «Лісова пісня» Лесі Українки.

URL: https://www.youtube.com/watch?v=jSiau6nsNbc

Ці зразки ілюструють можливості адаптації художнього тексту у відеоформаті, зокрема через символічний візуальний ряд, музичний супровід та емоційно насичений закадровий текст.

Проєкти каналу «Суспільне. Культура» (як приклад сучасної науково-популярної подачі). Рекомендується звернути увагу на відеоматеріали цього каналу, присвячені українській літературі та культурі (біографічні сюжети про письменників,

аналітичні відео про твори, культурно-історичні розвідки).

Важливо! З метою забезпечення належного рівня академічної апробації результати виконаних буктрейлерів підлягають розміщенню на платформі YouTube. Використання інших платформ, зокрема TikTok, не відповідає вимогам наукової комунікації, оскільки не забезпечує належного рівня архівації, відкритості та репрезентативності результатів дослідження.

ЗАГАЛЬНІ ТЕХНІЧНІ ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ КУРСОВИХ РОБІТ/ПРОЄКТІВ

Курсова робота/проєкт виконується державною мовою. Стиль викладу науковий або науково-публіцистичний.

Науковому стилю мовлення властиві такі риси:

- зрозумілість і предметність тлумачень,
- логічна послідовність і аргументованість викладу,
- узагальненість понять і явищ, їх об'єктивний аналіз,
- точність і лаконічність висловлювань,
- аргументація й переконливість тверджень,
- однозначне пояснення причинно-наслідкових відношень,
- докладні висновки.

Для синтаксису наукового мовлення характерними є:

- безособові речення із присудком, вираженим дієслівною формою на -но, -то та об'єктом – прямим додатком у формі іменника у знахідному відмінку без прийменника (нами застосовано метод, прочитано дисертацію);
- складні речення з чітко вираженим складносурядним або складнопідрядним зв'язком (що, оскільки, в наслідок того, у зв'язку з тим, бо, тоді як тощо).

У курсовій роботі/проєкті необхідно стисло, логічно й аргументовано викладати зміст і результати дослідження, уникати загальних слів, бездоказових тверджень, тавтології, не використовувати займенник «я», натомість використовувати за необхідності займенник «ми».

Правила комп'ютерного набору тексту

Курсову роботу/проєкт друкують (якщо це передбачено обраним видом курсового проєкту) за допомогою комп'ютерного набору на білому папері формату А4 (210х297 мм) відповідно до ДСТУ 4163-2003 «Вимоги до оформлювання документів» та ДСТУ 3008:2015 «Інформація та документація. Звіти у сфері науки і техніки. Структура та правила оформлювання». Шрифт друку повинен бути чітким, стрічка – чорного кольору середньої жирності. Щільність тексту роботи повинна бути однаковою. Переніс слів з одного рядка в другий у тексті курсової роботи/проєкту не допускається.

УВАГА!!! Текст потрібно ретельно відредагувати! При оцінюванні роботи науковим керівником за граматичні, пунктуаційні та орфографічні помилки знімаються бали.

Текст роботи необхідно друкувати з одного боку аркуша, залишаючи поля таких розмірів: ліве – 30 мм, праве – 10 мм, верхнє – 20 мм, нижнє – 20 мм.

Основні вимоги до комп'ютерного набору тексту випускної кваліфікаційної роботи:

- текстовий редактор – WORD;
- гарнітура шрифту – Times New Roman, вирівнювання – по ширині;
- кегль шрифту (розмір) – 14;
- кількість символів у рядку – не менше 60;
- абзац – 1,2-1,27 см;

– міжрядковий інтервал – 1,5;

– кількість рядків на сторінці – до 30;

– назви структурних частин роботи (за наявності): **ЗМІСТ**, **ВСТУП**, **РОЗДІЛ**, **ВИСНОВКИ**, **СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ**, **ДОДАТКИ** тощо друкують великими літерами симетрично до тексту (шрифт – 14 жирний), вирівнюючи по центру;

– усі названі структурні частини роботи слід починати з нової сторінки;

– новий підрозділ друкується на тій же сторінці, на якій закінчився попередній, відступ між підрозділами – два полуторних інтервали;

– заголовки підрозділів друкують маленькими літерами, крім першої – великої, з абзацного відступу, шрифт – 14 жирний. Крапку в кінці заголовка не ставлять. Відстань між заголовком розділу та заголовком підрозділу – два полуторних інтервали;

– у тексті курсової роботи/проєкту дозволяється виділяти важливий текст таким чином: **напівжирний**, *курсив*, ***напівжирний курсив*** або підкреслений – але виділення по всьому тексту повинні бути виконані в одному стилі. Не допускається виділяти частину тексту за допомогою інших шрифтів, крім Times New Roman, іншого розміру, крім 14, іншого інтервалу тощо;

– використовувані в роботі лапки повинні бути одного стилю: “” або «», або „”. Аналогічною є вимога і до стилю апострофів: ‘ або ‘ або ′ – однаково по всьому тексту;

– зазначаючи в тексті роботи прізвища та ініціали дослідників, необхідно дотримуватись одного стилю: Грицай М. С., Федченко П. М. або М. С. Грицай, П. М. Федченко, або М. Грицай, П. Федченко. Між прізвищем та ініціалами (слідкуючи, щоб вони лишились в одному рядку) необхідно використовувати нерозривний пробіл (стандартне сполучення клавіш «Shift – Ctrl – Пробіл»). При цьому необхідно пам’ятати, що псевдоніми письменників не скорочують (Панас Мирний, Леся Українка, Марко Черемшина);

– не допускається розташування заголовку підрозділу внизу сторінки, якщо під ним не вміщується щонайменше два рядки – у такому разі назву підрозділу разом із тестом переносять на наступну сторінку;

– не можна починати абзац внизу сторінки, якщо на ній поміститься тільки один рядок з нього – в такому разі слід переносити весь абзац на наступну сторінку. Аналогічно не можна переносити один рядок з абзацу на наступну сторінку.

Нумерація

Нумерацію сторінок подають арабськими цифрами у правому верхньому куті. Крапка після номеру сторінки не ставиться. Нумерують всі аркуші, у тому числі додатки. На титульній сторінці номер не ставлять. Нумерацію починають з другої сторінки (на якій вміщено зміст) з цифри 2.

Зміст, вступ, висновки, список використаної літератури не мають порядкових номерів. У тексті курсової роботи номер розділу ставлять після слова «РОЗДІЛ», після номера крапку не ставлять, потім з нового рядка друкують заголовок розділу.

Оформлення таблиць

Таблиці нумерують послідовно (за винятком тих, що розміщені в додатках) у межах розділу. У правому верхньому куті розміщують слово «Таблиця» із зазначенням її номера, наприклад: **Таблиця 3**. Кожна таблиця повинна мати назву, яку розміщують над таблицею і друкують по центру сторінки симетрично до тексту. Назву і слово «Таблиця» починають з великої літери. У разі перенесення таблиці на іншу сторінку над подальшими частинами пишеться «Продовження табл. 3». Приклад оформлення таблиці подано у додатку Ж на стор. 41.

Цитування та посилання на використану літературу та джерела

Цитати – дослівні уривки з використаних джерел – використовуються в кваліфікаційній роботі для обґрунтування, підтвердження авторських аргументів або для критичного аналізу літературних джерел.

Якщо студент, наводячи цитату, виділяє в ній деякі слова, щоб посилити їх значення, він має зробити у тексті в дужках відповідні застереження і вказати свої ініціали, наприклад: (виділено мною – І. Г.) або (курсив мій – І. Г.). Цитата не повинна бути надто довгою (не більша ніж на півсторінки). Також не слід подавати кілька цитат поруч, нанизуючи їх одна на одну. Вживання цитати має бути доцільним, обґрунтовуватися у коментарях студента.

Перевантажувати текст цитатами недоречно. Натомість можна вдатися до переказу чужих думок. Переказ має бути максимально точним. Як і цитата, він має супроводжуватись посиланням на використане джерело. Наприклад: «Згідно з Ю. Лавріненком…», «М. Коцюбинська пропонує розглядати епістолярій як…») [55, с. 23].

При написанні кваліфікаційної роботи студент повинен давати посилання на джерела, матеріали або окремі результати досліджень, на ідеях та висновках яких відбувалось вивчення теми кваліфікаційної роботи. Такі посилання дають змогу відшукати використане у роботі джерело і перевірити достовірність цитування. Якщо було використано відомості, матеріали з монографій, оглядових статей, інших джерел з великою кількістю сторінок, тоді у посиланні необхідно точно вказати номери сторінок, ілюстрацій, таблиць з джерела, на яке зроблено посилання у роботі.

☑ *Приклад:*

Цитата в тексті: «Послання – різновид епістоли, віршований твір, написаний як звернення до певної особи чи багатьох осіб» [15, с. 166].

Відповідне подання у списку літератури: 15. Літературознавчий словник-довідник / За ред. Р.Т. Гром'яка, Ю.І.Коваліва, В.І.Теремка. К. : ВЦ Академія, 2006. 752 с.

Детальніше про оформлювання цитат у тексті йдеться в підрозділі «Основні правила коректного цитування» (див. нижче).

Основні правила коректного цитування:

- ✓ Якщо думка автора наведена дослівно, то її потрібно взяти в лапки, зробивши коректне посилання на джерело (його порядковий номер зі списку використаної літератури, який додається до роботи).
- ✓ Якщо цитується великий уривок з художнього тексту, то він може не братися в лапки, натомість його можна відділити від решти тексту певним способом (набирати

іншим кеглем, шрифтом, накресленням, більшими абзацними відступами тощо), зробивши коректне посилання на джерело (його порядковий номер зі списку використаної літератури, який додається до роботи). Так само без лапок подають поетичні цитати, якщо вони розміщені строфічно і виділені у вищезазначений спосіб. Поетичні рядки можна подавати і без строфічного виділення, «в рядок», але тоді цитата береться в лапки, а віршовий рядок від наступного відділяється скісною однією рискою (/) або двома (//).

- ✓ Допускається скорочення цитати, якщо це не призводить до викривлення думки автора. Місце скорочення має бути відзначене в цитаті квадратними дужками з трикрапкою всередині.
- ✓ Допускається перефразування цитати, зміна словоформ чи відмінків певних слів. Таку цитату в лапки не беруть, але в квадратних дужках обов'язково роблять посилання на джерело (його порядковий номер зі списку використаної літератури, який додається до роботи).
- ✓ У списку використаної літератури завжди слід вказувати і ті джерела, які використовувалися під час підготовки роботи і вивчення теми, навіть якщо прямих посилань чи цитувань цих джерел у роботі немає.

Політика щодо плагіату та використання штучного інтелекту

Згідно із законодавством України академічний плагіат – це оприлюднення (частково або повністю) наукового (творчого) результату, отриманого іншою особою (іншими особами), як результату власної академічної діяльності та/або відтворення в академічному творі чи навчальній роботі (частково або повністю) раніше оприлюдненого (опублікованого) твору (навчальної роботи) іншого автора (інших авторів) без посилання на відповідне джерело інформації та/або його (її) автора (авторів) (за наявності інформації про автора/авторів), та/або оприлюднення в академічному творі (навчальній роботі) перекладу іншомовного твору (його частини) без зазначення автора (авторів) перекладеного твору (Закон України «Про академічну доброчесність»).

Плагіат є порушенням академічної доброчесності, за що здобувачі освіти можуть бути притягнені до академічної відповідальності.

Як уникнути плагіату:

- дотримуйтеся правил цитування, використовуючи лапки та відповідні розділові знаки;
- узагальнюйте інформацію, отриману з різних джерел, аналізуйте її самостійно та робіть власні судження.

УВАГА! Курсова робота/проєкт, повністю згенерована штучним інтелектом (ШІ/AI), відхиляється за рішенням наукового керівника чи у спірних ситуаціях за рішенням профільної кафедри. Однак використання ШІ під час виконання курсової роботи/проєкту як технічного допоміжного інструмента можливе відповідно до чинного законодавства та декларується у роботі належним чином.

Оформлення списку використаної літератури

Відомості про джерела і літературу необхідно подавати згідно з вимогами ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання» (з офіційними виправленнями), з обов'язковим наведенням прізвищ авторів, назви праці, міста і року видання, видавництва і кількості сторінок. Список

укладають в алфавітному порядку. Зразки і приклад оформлення бібліографічного опису подано у додатку Д та на стор. 53-54. Студент за погодженням з науковим керівником може обрати інший спосіб оформлення списку використаної літератури.

✓**Зверніть УВАГУ на таке:**

1. При посиланні на книгу в списку використаної літератури вказують загальну кількість сторінок. При посиланні на частину книги чи статтю в збірці вказують номери сторінок, на яких починається і закінчується стаття.

2. Якщо у літературного джерела один автор, то його прізвище вказують перед назвою, якщо два і більше – після назви. Якщо у джерела п'ять і більше авторів, після назви вказують тільки три перших прізвища з уточненням «та ін.».

3. Якщо прізвища авторів вказують перед назвою роботи, то ініціали зазначають після них (Білецький О. І. Назва …). Якщо ж спочатку вказують назву джерела, то ініціали зазначають перед прізвищем автора (Назва… О. І. Білецький …).

4. Обов'язково необхідно вказувати не тільки місце видання, а й видавництво.

5. Місце видання пишуть повністю (Запоріжжя, Донецьк, Львів, Відень тощо), за винятком столиць держав: К. (Київ), N.Y. (Нью-Йорк), L. (Лондон), P. (Париж).

✓ **УВАГА!** Двокрапка як елемент пунктуації у бібліографічному описі виконує дві функції:

1) звичайний розділовий знак, при цьому перед двокрапкою немає проміжку в один друкований знак;

2) умовний розділовий знак – знак приписної пунктуації, який ставлять між зонами бібліографічного опису та їх елементами. У такому випадку двокрапка виконує розпізнавальну функцію елементів та зон, тому до і після двокрапки як приписаного знака залишають проміжок в один друкований знак.

- Наприклад, тут перша двокрапка – звичайний розділовий знак у назві посібника (проміжок до двокрапки відсутній), а друга і третя двокрапка – знак приписної пунктуації, який ставлять між зонами бібліографічного опису (зона специфічних відомостей-вид видання; зона вихідних даних – місто видання і назва видавництва) – проміжок до і після двокрапки наявний:

Кучерявий О. Г. Педагогіка: особистісно-розвивальні аспекти : навч. посіб. для студентів. вищ. навч. закладів. Київ : Слово, 2014. 440 с.

Оформлення додатків

Додатки оформлюють як продовження роботи на наступних її сторінках після списку використаної літератури. Додатки слід позначати послідовно великими літерами української абетки, за винятком літер Ґ, Є, З, І, Ї, Й, О, Ч, Ь, наприклад: «Додаток А», «Додаток Б» і т. д.

Кожний такий додаток повинен починатися з нової сторінки. Додаток повинен мати заголовок, надрукований угорі малими літерами з першої великої симетрично зліва відносно тексту сторінки. По центру або праворуч над заголовком малими літерами з першої великої друкується «Додаток __» і велика літера, що позначає додаток. Сторінки з додатками нумерують, але їх не враховують до загального обсягу роботи, наприклад, робота може містити 22 сторінки основного тексту і 3 сторінки додатків, але обсяг кваліфікаційної роботи буде 22 сторінки, а не 25. Прикладами оформлення додатків можуть бути всі додатки, подані у цьому посібнику.

ЗАГАЛЬНІ КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ КУРСОВИХ РОБІТ/ПРОЄКТІВ ЗА ШКАЛОЮ ECTS

Курсову роботу/проєкт оцінює науковий керівник у комплексі з проведенням співбесіди зі студентом за змістом курсової роботи/проєкту як елементу оцінювання рівня самостійності виконання роботи/проєкту. У випадку виникнення спірних питань таку курсову роботу/проєкт розглядають на засіданні кафедри та оцінюють колегіально.

Відмінно – A (90-100 балів): курсову роботу/проєкт виконано вчасно, самостійно, тема дослідження розкрита у повній мірі. Зміст роботи продуманий, логічний, сприяє розкриттю заявленої теми. Мета курсової роботи/проєкту реалізована. Робота оформлена без порушення вимог, з дотриманням граматичних, пунктуаційних та стилістичних норм українського правопису.

Добре – B (80-89 балів): курсову роботу/проєкт виконано вчасно, тема дослідження розкрита, мета досягнута. Проте є несуттєві недоліки у логіці дослідження та оформленні тексту.

Добре – C (70-79 балів): курсову роботу/проєкт виконано вчасно, тема розкрита, мета реалізована. Застосування аналітичного інструментарію неповне, науковий керівник загалом позитивно оцінює роботу/проєкт, але із зауваженнями.

Задовільно – D (65-69 балів): курсову роботу\проєкт виконано вчасно, проте з порушенням термінів виконання окремих етапів роботи. Тема роботи розкрита, але у змісті є суттєві недоліки. Мета дослідження реалізована не в повній мірі. Науковий керівник робить зауваження щодо логічності та послідовності дослідження. Курсову роботу/проєкт оформлено із порушенням вимог.

Задовільно – E (60-64 балів): курсову робота\проєкт подано науковому керівникові вчасно, проте з порушенням основних етапів виконання курсової роботи/проєкту. Тема роботи/проєкту розкрита частково, у змісті є недоліки. Мета курсової роботи/проєкту реалізована не в повній мірі. Науковий керівник вказує на суттєві недоліки щодо логічності та послідовності дослідження. Роботу оформлено із суттєвими порушеннями вимог.

Незадовільно – FX (35-59 балів): курсова робота/проєкт подана науковому керівникові невчасно. Відсутня логіка у побудові структури дослідження. Мета не реалізована. Зовсім відсутні самостійні судження або проєкт виконано не самостійно. Робота оформлена із суттєвими недоліками, недбало.

Незадовільно – F (1-34 балів) без можливості повторного виконання освітнього компонета: роботу подано із значним запізненням та із суттєвими змістовими хибами, недбало оформлену або курсову робота/проєкт не виконано студентом самостійно.

До кожного виду курсового проєкту у відповідному силабусі/робочій програмі можуть додаватися деталізовані критерії оцінювання як уточнювальні до загальних критеріїв, наведених тут.

ДОДАТКИ

Додаток А

Зразок оформлення титульної сторінки курсового проєкту

Міністерство освіти і науки України
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
Факультет української філології та журналістики
імені Андрія Малишка

Кафедра української літератури

НАЗВА ВИДУ КУРСОВОГО ПРОЄКТУ ТА НАЗВА ПРОЄКТУ

Курсовий проєкт
з української літератури
студента _____ групи
Іванова Івана Івановича

Науковий керівник:
кандидатка філологічних наук, доцентка
_____

Київ – 2026

Додаток Б

Зразок оформлення титульної сторінки курсової роботи

Міністерство освіти і науки України
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
Факультет української філології
та журналістики імені Андрія Малишка

Кафедра української літератури

ВЕРТЕП В УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Курсова робота
з української літератури
студентки 206-СОУП групи
Дмитренко Тетяни Миколаївни

Наукова керівниця:
Григоренко Ірина Василівна,
доцентка кафедри української літератури

Київ – 2026

Додаток В

Зразок оформлення змісту курсової роботи/проєкту

ЗМІСТ

Вступ ……..……..……..2
1. Визначення поняття «вертеп»…….……..……...3
2. Різновиди українського вертепу……..……..…….10
3. Сюжет та образи вертепів……..….18
Висновки…….....19
Список використаних джерел ……...….20

Додаток Г

Зразок оформлення вступу та висновків в курсовій роботі

ВСТУП

І. Нечуй-Левицький звертається до написання науково-популярних брошур та романів на історичну тему тоді, коли його соціально-побутові вже стали класикою української літератури. Перші свої історичні студії прозаїк розпочав на початку 70-х років, у період так званого «безчасся», коли інтелігенція повністю зневірилась у старих ідеалах і моральна криза торкнулася всіх прошарків суспільства.

Особливу увагу І. Нечуя-Левицького привертають проблеми історичного вибору в «смутні часи» XVI - XVII ст., коли йшлося про найбільш ефективні шляхи України до визволення, до державності, про визначення надійних спільників на цих шляхах [10, с. 119]. Історію України за часів Хмельниччини та у добу Руїни вивчали багато дослідників, зокрема О. Бойко, В. Горобець, В. Кравченко, В. Липинський та інші. Історична проза І. Нечуя-Левицького привернула увагу таких науковців, як О. Жуков, Л. Ісаєнко, А.Калинчук, М. Конончук, О. Мишанич та багато інших. Однак осмислення І.Нечуєм-Левицьким образу доби в його історичних романах потребує детальнішого вивчення. Цим і зумовлена актуальність теми курсової роботи: «Образ доби в історичних романах Івана Нечуя-Левицького».

Мета дослідження – з'ясувати художні особливості відображення доби в історичних романах Івана Нечуя-Левицького «Князь Єремія Вишневецький» та «Гетьман Іван Виговський».

Завдання дослідження:

1) провести бібліографічну роботу щодо виявлення критичних відгуків про історико-популярну та історико-художню спадщину І. Нечуя-Левицького в українській періодиці та наукових працях кінця XIX -XX століть;
2) розглянути засоби творення історичної доби у романах «Князь Єремія Вишневецький», «Гетьман Іван Виговський»;
3) простежити механізм трансформації історичної правди в художню, зіставивши дані історичних джерел та їх втілення в романах І. Нечуя-Левицького.

Об'єктом дослідження є романи І. Нечуя-Левицького «Князь Єремія Вишневецький», «Гетьман Іван Виговський».

Предмет дослідження – особливості художнього осмислення І.Нечуєм-Левицьким історичних подій, які відбувалися на території України в добу Хмельниччини та Руїни.

Для реалізації основних завдань курсової роботи було обрано такі методи дослідження: порівняльно-історичний та типологічний.

ВИСНОВКИ

І.Нечуй-Левицький на певному етапі своєї творчості розуміється, що причину негараздів сучасності треба шукати в історичному минулому: десь колись наш народ, за його переконанням, зробив фатальну помилку. Може, в часи Хмельницького, Івана Виговського чи Яреми Вишневського. Це й стало поштовхом до написання історичних романів «Гетьмана Іван Виговський» (1899) та «Князь Єремія Вишневецький» (1897).

І.Нечуя-Левицького можна вважати предтечею нової прози кінця XIX – поч. XX ст. Його персонажі зображені в динаміці суперечностей між прагненням до найповнішого самовираження, реалізації своїх планів і протидії зовнішніх обставин. Неординарна особистість випадає із суспільства, конфліктує з оточенням, що приводить до глибокої душевної драми.

Письменник зблизив поле особистісного та історичного. Постановка сенсобуттєвих питань, які стосуються історичних вимірів існування народу в цілому та окремої людини зокрема, відбиває прагнення письменника осмислити історію України. Історія України для І.С. Нечуя-Левицького лишається невичерпаним джерелом творчих роздумів і творчих пошуків. Він був переконаний, що саме художні твори на тему історичного минулого сприяють самоідентифікації народу. З усіх попередніх складників національної літератури І.С. Нечуй-Левицький створив її прозу у тоді найбільш можливих і посутніх формах.

Письменник намагався об’єднати історію факту й історію душі. Переконливо доводить, що людина перебуває в історичному, а історичне – в людині. Змальовуючи образи історичних осіб, І.С. Нечуй-Левицький не схильний до їхньої ідеалізації, тому що почуває свою національно-культурну відповідальність. Письменник ставить свого героя перед проблемою морального вибору.

І.Нечуй-Левицький, мабуть, був одним із перших в українській літературі, хто звернувся до проблем: поводирі нації, виховання особистості, здатної повести за собою маси, випробування багатством та владою, причина та наслідки віровідступництва й зради інтересів народу.

Основними засобами творення образів в історичних романах є: портретна характеристика, самохарактеристика; розкриття психології персонажів через дії та вчинки; внутрішні монологи, спогади, роздуми, сни, паралельне зображення життєвих доль головних героїв і як наслідок їх опозиційність; зв’язок із соціальним, національним, історичним контекстом (Єремія, Тодозя, Виговський, Лютай та ін.) Думки й почуття персонажів розкриваються переважно в їхніх діалогах і внутрішніх монологах, у тональності їхньої розмови, в будові речень, у підборі певної лексики. Автор глибоко відтворює переживання героя, саме в них повнокровно розкриваються мотиви поведінки персонажа, в яких проявляється психологія його душі.

Отже, щиро вболіваючи за долю свого народу, опікуючись вирішенням проблеми піднесення рівня його національної свідомості, письменник прагнув до відтворення не викривленої історії. І вже у ІІ половині XIX ст. спромігся подати об’єктивні картини героїчного і трагічного минулого України, в якому і перевертні вишневецькі, і навіть гетьмани Виговські не здатні зрозуміти свій народ, відстояти його права і свободи.

Додаток Д

Зразок оформлення списку використаної літератури (загальний)

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Книги одного, двох або трьох авторів

1. Кучерявий О. Г. Педагогіка: особистісно-розвивальні аспекти : навч. посіб. для студентів. вищ. навч. закладів. Київ : Слово, 2014. 440 с.
2. Козяр М. М., Коваль М. С. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. Київ : Знання, 2013. 327 с.
3. Синьова Є. П., Гребенюк Т. М., Серпутько Г. П. Основи психолого-педагогічного супроводу студентів з порушеннями зору : наук.-метод. посіб. Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2015. 153 с.

Книги чотирьох та більше авторів

4. Педагогіка розуміння як перспективний напрям розвитку вищої освіти : навч. посіб. / О. Г. Романовський та ін. Харків, 2014. 260 с.
5. Педагогіка розуміння як перспективний напрям розвитку вищої освіти : навч. посіб. / О. Г. Романовський, О. С. Пономарьов, С. М. Резнік, Ж. Б. Богдан; Харків, 2014. 260 с.

Статті з журналів

6. Ковальська О. Про інноваційні соціальні технології національно-патріотичного виховання школярів. *Директор школи, ліцею, гімназії* : наук.-практ. журн. 2015. № 4/5. С. 44–50.
7. Бондаревська І. О., Михайленко В. О. Психологічний аналіз соціального капіталу в спільнотах іммігрантів та біженців. *Педагогіка і психологія* : наук.-теор. та інфор. журн. 2016. № 2. С. 71–76.
8. Порівняльна педагогіка в Національній академії педагогічних наук України: кроки зростання / О. І. Локшина та ін. *Український педагогічний журнал*. 2016. № 2. С. 5–12.
9. Порівняльна педагогіка в Національній академії педагогічних наук України: кроки зростання / О. І. Локшина, Н. М. Авшенюк, О. В. Овруч, О. В. Бородієнко. *Український педагогічний журнал*. 2016. № 2. С. 5–12.

Статті із наукових збірників

10. Прозар М. В. Адаптація учнів перших класів до навчальної діяльності в початковій школі. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : Педагогіка*. Тернопіль, 2015. Вип. 1. С. 49–55.
11. Стеценко В. І., Галуйко Р. М. Екзистенціалізм: історико-філософський та релігійний погляд. *Гілея. Історичні науки. Філософські науки. Політичні науки* : наук. вісник : зб. наук. праць. Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2015. Вип. 100 (9). С. 156–160.
12. Пропедевтика сприйняття понять «інваріант» та «напівваріант» при наданні математичної освіти молодшим спеціалістам комп'ютерно-орієнтованих спеціальностей (ВНЗ І-ІІ рівнів акредитації) / О. Лещинський та ін. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 3 : Фізика і математика у вищій і середній школі*. Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2016. Вип. 16. С. 83–89.

13. Пропедевтика сприйняття понять «інваріант» та «напівваріант» при наданні математичної освіти молодшим спеціалістам компютерно-орієнтованих спеціальностей (ВНЗ І-ІІ рівнів акредитації) / О. Лещинський, В. Тихонова, Т. Бохонова, О. Томащук, В. Гроза. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія. 3 : Фізика і математика у вищій і середній школі*. Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2016. Вип. 16. С. 83–89.

Електронний ресурс

14. Апостол М. В. Наукові пошуки академіка М. В. Зубця в контексті розвитку вчення про породотворення у тваринництві. Історія науки і біографістика: електрон. наук. фах. вид. 2016. № 1. URL : http://inb.dnsgb.com.ua/2016-1/01.pdf (дата звернення: 29.08. 2017).
15. Борисенко В. Й., Візер С. О. Державотворчі та національно-духовні процеси в Україні першої половини XVII ст. : навчальний посібник. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2010. 154 с. [Електронний ресурс]. Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова. Наукова бібліотека. Репозитарій. URL : http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/7206 (дата звернення: 29. 08. 2017).
16. Драгоманов Михайло Петрович [Електронний ресурс]. Вікіпедія : вільна енциклопедія. URL : https://ru.wikipedia.org/wiki/Драгоманов_Михайло_Петрович (дата звернення: 29. 08. 2017).

Архівний документ

17. ЦДАВО України (Центральний державний архів вищих органів влади та управління України). Ф. 166 (Фонд «Міністерство освіти України»). Оп. 166. Од. зб. 33. 10 арк. ЦДАВО України. Ф. 166. Оп. 166. Од. зб. 33. 10 арк.

Посилання на назву документу з архівної справи:

18. Положение о Киевском Педагогическом Институте. ЦДІАК. Ф. 707. Оп. 160. Спр. 38. Ч. 1 Арк. 272–273 зв.

Додаток Ж

Міністерство освіти і науки України
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
Факультет української філології та журналістики
імені Андрія Малишка

Кафедра української літератури

ХРОНОЛОГІЧНІ ТАБЛИЦІ ЖИТТЯ І ТВОРЧОСТІ ПИСЬМЕННИКІВ-РОМАНТИКІВ ПЕРШИХ ДЕСЯТИЛІТЬ XIX СТ.

Курсовий проєкт
з української літератури
студента 302-ВС групи
Іванова Івана Івановича

Науковий керівник:
кандидатка філологічних наук, доцентка
Савченко Ірина Віталіївна

Київ – 2026

Коментована хронологічна таблиця життя і творчості
Євгена Гребінки
(1812-1848)

2.02.1812	Народився на хуторі Убіжище[1] на Полтавщині в сім'ї дрібного поміщика[2]	
1825-1831	Навчання у Ніжинському ліцеї князів Безбородьків (пізніше - гімназії вищих наук)[3].	Заняття у літературному гуртку. Робота у літературних альманах . Співпраця у рукописних журналах «Аматузія», «Піфії»[4].

[1] Хутір Убіжище – нині село Мар'янівка Полтавської області. Розташоване на правому березі річки Гнила Оржиця.

[2] Батько – відставний штабсротмістр Павло Іванович Гребінка, мати – Надія Іванівна Чайковська.

[3] Ніжинський ліцей князів Безбородька (пізніше гімназія вищих наук) - Заснована в Ніжині 1820 року братами Олександром та Іллею Безбородьками як навчальний заклад університетського типу. Навчальний заклад закритого типу для привілейованих верств – дворян, духовенства і вихідців з офіцерських сімей. Студенти навчалися і проживали в окремому пансіоні. На кошти засновників навчалися 27 осіб, а інші сплачували 1 тис. руб. щорічно. З 1821 почали приймати й «вільноприходящих» студентів, котрі наймали помешкання в місті. Студенти вивчали мови і словесності – російську, латинську, грецьку, французьку; географію та історію; науки фізико-математичні, політичні, військові; танці, малювання і креслення та Закон Божий. Значне місце посідали суспільні й юридичні науки – логіка, початкові основи моральної філософії і природного права, основи загального народного права і державного господарства, коротка історія римського законодавства й права, російське цивільне і кримінальне право. Студентів не переводили до вищого класу без знання латини, німецької і французької мов. Заняття проходили у формі 2-годинних лекцій. Екзамени відбувалися в кінці року і були 2-х видів: приватні (індивідуальні) і публічні. Основним критерієм знань із предметів був результат приватного екзамену. Він відбувався в присутності всіх професорів під керівництвом директора. На цих екзаменах визначалися гімназисти, які мали право виступати на публічних екзаменах, що проводилися в присутності не лише всіх викладачів, а й гостей, вищого міського керівництва, знаті, родичів. Випускниками Ніжинської гімназії були письменники Микола Гоголь, Нестор Кукольник, О. Афанасьєв-Чужбинський, Л. Глібов, художники А.Мокрицький, Я. де Бальмен, меценат В. Тарновський.

[4] В рукописних журналах публікувалися твори Миколи Гоголя, Нестора Кукольника, Миколи Прокоповича та інших студентів ліцею.

Додаток К

Міністерство освіти і науки України
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
Факультет української філології та журналістики
імені Андрія Малишка

Кафедра української літератури

СЛОВНИК ПОНЯТЬ ЗА ТВОРЧІСТЮ ВОЛОДИМИРА ВИННИЧЕНКА (НА ПРИКЛАДІ ДРАМИ «ЧОРНА ПАНТЕРА І БІЛИЙ МЕДВІДЬ»)

Курсовий проєкт
з української літератури
студентки 3 курсу 302уа групи
Іванової Іванни Іванівни

Наукова керівниця:
кандидатка філологічних наук, доцентка
Урись Тетяна Юріївна

Київ-2026

Пояснювальна записка

Володимир Винниченко (1880–1951) – особистість унікальна в історичному просторі України – письменник, політичний та громадський діяч, автор універсалів та законодавчих проєктів УНР. Він був першим головою Директорії УНР, головою Генерального секретаріату та генеральним секретарем внутрішніх справ. Значні досягнення мав і як письменник, перу якого належить і велика романістика («Чесність з собою», «Записки кирпатого Мефістофеля», «Сонячна машина» та ін.), і мала проза («Уміркований та щирий», «Темна сила», «Федько-халамидник» та ін.), і драматургія («Гріх», «Чорна Пантера і Білий Медвідь», «Брехня» та ін.).

Творчість В. Винниченка розквітла на межі двох епох та увібрала в себе найвищі досягнення як українського, так і європейського мистецького руху. Власне, його драматургія відіграла важливу роль у формуванні українського театру на межі XIX – XX ст. Твори письменника були провідними у репертуарі «Молодого театру» Леся Курбаса, театру М. Садовського, театру імені І. Франка. Драми автора, написані протягом 1906-1913 рр, ставили на своїй сцені театри Польщі, Німеччини, Австрії, Італії, Данії, Швеції, Норвегії й інших країн Європи, тож вони відіграли важливу роль у розвитку європейського модерного театру. Його твори сприяли модернізації не лише української літератури, але й українського театру, виведенню його на європейський рівень.

Експериментально-психологічна драматургія В. Винниченка тяжіє до традицій новітньої європейської драми Г. Ібсена, М. Метерлінка, Ґ. Гауптмана, Лесі Українки. Його майстерність як драматурга проявилася у захоплюючому драматичному сюжеті, його філософській глибині, гостроті морально-етичних колізій, динаміці дії, характерних психологізмі, інтелектуальності, умовності, поглибленій саморефлексії, відтворенні реальних конфліктів та душевних драм, соціальної дисгармонії. У п’єсах автор торкався насамперед морально-етичних проблем, питань осмислення особистості та її внутрішньої боротьби, його герої були постійно у пошуку себе. Для творів письменника характерний поглиблений психологізм, що впливає і на структуру самого твору, зокрема замість широких монологів, монологів-сповідей, розповідей про минуле життя героїв використовується діалог як більш динамічна форма, що відповідає перебігу почуттів героїв, усувається зовнішній комізм, проте поглиблюється передача внутрішніх настроїв, психологічних конфліктів, протистоянь.

«Чорна Пантера і Білий Медвідь» – драма на 4 дії, написана 1911 року, що демонструє погляд автора на проблему пошуку сенсу життя, переоцінки життєвих пріоритетів, вічну боротьбу добра і зла, співвідношення мистецтва і реального життя. Сюжет побудований на антитезі різних стихій, які уособлювали головні герої – Чорна Пантера і Білий Медвідь. У творі розкривається філософсько-психологічний конфлікт через зіткнення світоглядів персонажів. Життя і мистецтво, свобода і обов’язок стають протилежностями, що змушують героїв п’єси зробити вибір.

Творчість В. Винниченка стала предметом розгляду багатьох дослідників, зокрема М. Жулинського, Н. Малютіної, С. Михиди, Г. Сиваченко, Р. Тхорука, Г. Клочека, Л. Мороз, В. Хархун, О. Смольницької, О. Гнідан та Л. Дем’янівської, В. Гуменюк, Г. Костюка, Є. Лохіної, Т. Свербілової, Л. Мороз, Л. Барабан. Безпосередньо ж драму В. Винниченка «Чорна Пантера і Білий Медвідь», досліджуючи різні аспекти, аналізували Л. Починок, С.Уманець та В. Просалова, К. Сошнікова, Х. Стельмах та ін.

Л. Починок у статті «Драма В. Винниченка «Чорна Пантера і Білий Медвідь» у світлі християнських істин» розкрила низку проблем, які порушує автор у п'єсі, зокрема проблему пошуку сенсу життя, переоцінки життєвих пріоритетів, питання добра і зла в суперечливому духовному світі художника.

С.Уманець та В. Просалова, розглядаючи твір письменника, з'ясовували в ньому особливості художньої реалізації митця та чинники, які перешкодили художнику завершити полотно, а також визначали, яке місце у житті головного героя Корнія Каневича займала родина. Вони прийшли до висновку, що В.Винниченко представив героїв через їхні біологічні (інстинкт самозбереження, продовження сім'ї) та духовні засади (етичні категорії справедливості, доброти, правди), їх неспроможність примирити свої життєві переконання з внутрішніми прагненнями.

К. Сошнікова свою розвідку присвятила аналізу образу батька-митця та художніх прийомів, які використав В. Винниченко та М. Коцюбинський для створення його психологічного портрета. Застосовуючи компаративний метод, дослідниця розкрила художні засоби та прийоми, якими скористалися письменники для зображення емоційних станів та поведінки персонажів у межовій ситуації. Дослідниця зауважила, що «психологічний образ Корнія Каневича в символістській драмі В. Винниченка «Чорна Пантера і Білий Медвідь» розкривається через психологічну мотивацію поведінки героя; його рухи, жести й мовлення; потік свідомості; завдяки драматизму та високому емоційному напруженню» [18, с.407]. А Х. Стельмах звернула увагу на головні жіночі образи – Рити, Чорної Пантери, та Сніжинки, розглядаючи їх як фатальні.

Про інсценізацію та екранізацію драми писали О. Гуцало, В. Просалова та Ю. Жиліна, М, Сорока, О. Кирилова, П. Кравчкук та ін.

Однак, попри наявність значної кількості праць з вивчення творчості В.Винниченка, словника, присвяченого драмі «Чорна Пантера і Білий Медвідь», в якому сконденсовано в узагальнених поняттях подавався б аналіз драми, досі не створено. У цьому й полягає актуальність курсового проєкту.

Об'єктом проєкту є драма «Чорна Пантера і Білий Медвідь» В. Винниченка, а **предметом** – словник понять за драмою.

Мета курсового проєкту полягає у системному аналізі драми «Чорна Пантера і Білий Медвідь» В. Винниченка та створення на його основі словника понять. Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких **завдань:**

- провести бібліографічну роботу щодо виявлення критичних відгуків про драму «Чорна Пантера і Білий Медвідь» В. Винниченка в українській періодиці та наукових працях;

- проаналізувати драму за принципом єдності змісту і форми, визначивши її історію створення та написання, інсценізації та екранізації, жанр, композицію, сюжет, образну систему, проблематику, мову твору та ін.;

- сформувати словникові статті на основі проведеного дослідження.

Для реалізації основних завдань роботи було обрано такі методи дослідження: біографічний, порівняльно-історичний, психологічний, літературної герменевтики, системний, а також методи аналізу, синтезу та порівняння.

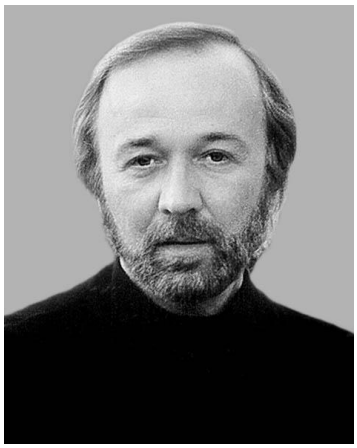

Бійма Олег – український кінорежисер, сценарист, лауреат Шевченківської премії (1996), заслужений діяч мистецтв України (2001), на початку 2000-х очолював студію «Укртелефільм». Вважав себе людиною трьох епох: першої – «радянської», другої – «теперішньої, дикокапіталістичної» та третьої – помежів'я XIX–XX ст. – «періоду модерну, сецесій, імпресіоністичних настроїв, філософських прозрінь», про людей і події якого знімав фільми. Він називав третій період своїм часом: «Я відчував себе в тому матеріалі, як у себе вдома (…) У цей час я напрочуд розкуто працював, відчуваючи неймовірну внутрішню свободу» [2].

У 1991 р. створив кінострічку «Чорна пантера і Білий ведмідь» *(переглянути за QR-кодом),* що триває близько 1 години 15 хвилин. У ній вдалося зберегти основну колізію першоджерела (п'єса «Чорна Пантера і Білий Медвідь» В. Винниченка – *на фото*), передати гостре протистояння в родині талановитого митця Корнія Каневича, його богемне оточення та наміри реалізуватися у мистецтві навіть ціною життя власного сина.

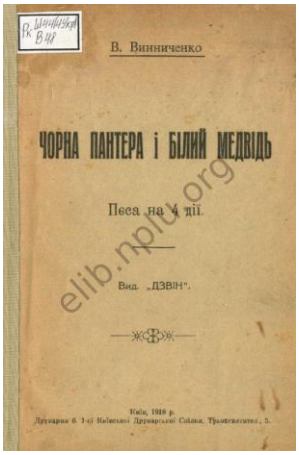

Головні ролі виконували І. Дорошенко (Рита), С. Кучеренко (Корній), В. Плотникова (Ганна Семенівна), Л. Смородіна (Сніжинка), В. Полусмак (Мулен) та ін. До знімальної групи, крім О. Бійми, входили: автор сценарію – Т. Бойко, оператор-постановник – Л. Зоценко, художник-постановник – А. Кири-ченко, режисер – Л. Колесник, звукорежисер – Г. Чупаков, асистент оператора – В. Ібаньєс-Фернандес, художник по костюмах – В. Савіна, художник по гриму – Л. Сміян, декоратор – В. Даренюк, директор фільму – Л. Стародубцева.

У кіноверсії драми збереглися назва твору, імена головних героїв, конфліктна ситуація, однак місце дії змінено: локацією став не Париж, а Севастополь (Херсонес). В. Просалова та Ю. Жиліна стверджують, що це «дозволило, з одного боку, передати мистецьку атмосферу, богемний спосіб життя, акцентовані повторенням сцени, що відтворює танець жінки з амфорою, а з іншого – змусила глядача замислитися над тим, куди ж треба було вивезти хворого Лесика, якщо клімат Причорномор'я доволі сприятливий – на відміну від зображеного Винниченком Парижа» [3, с. 101].

Літ.: 1. Жиліна Л. Бійма Олег Іванович. *Енциклопедія сучасної України*. URL: https://esu.com.ua/article-39892 2. Коскін В. Олег Бійма: Я ніколи не дозволяв собі сурогатів і послаблень. *Демократична Україна.* URL: https://www.dua.com.ua/2011/023/arch/17.shtml 3. Просалова В., Жиліна Ю. Інтерсеміотичне перекодування драми В. Винниченка «Чорна Пантера і Білий Ведмідь»: pro et contra. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика.* 2022. Том 33 (72), № 5. Ч. 2. С. 101-105.

Екранізація – відтворення (інтерсеміотична трансформація) на підставі сценарію засобами кінематографа і телебачення творів інших мистецтв – фольклору, художньої літератури, театру тощо [2, с. 319].

У 1917 р. Ґеоргій Азаґаров створив кінострічку «Сходи диявола» (була втрачена), яка на думку О. Кирилової, була «доволі вільним парафразом "Чорної Пантери і Білого Ведмедя"»[3, с. 60], дію у фільмі було перенесено на арену цирку, що не відповідало літературному оригіналу. Сценарист Олександр Аркатов зауважив, що жанр стрічки виглядає як «з залаштункового життя цирку на сюжет п'єси В.Винниченка…» [3, с. 60]. За сюжетом фільму Чорна Пантера (ім'я у кінострічці – Андрієнна), яку грала Віра Чарова, була актрисою цирку. А в її чоловікові – художнику Брандесу – взагалі лише проглядалися деякі риси Білого Медведя – Корнія Каневича. Хоча сюжетну лінію з мистецьким полотном та смертю дитини сценаристи зберегли.

1921 р. у Німеччині вийшов фільм «Чорна Пантера» («Die Schwarze Pantherin»), режисером якої став Йоганнес Гутер. О. Кирилова зауважує, що «на сьогодні цей фільм вилучено із широкого доступу, але в реєстрі втрачених фільмів його також немає» [3, с. 62].

Олег Бійма 1991 р. зняв кінострічку на студії «Укртелефільм» з тією ж назвою, що й художній твір В. Винниченка (*див.* **Бійма Олег**). Літ.: 1. Гуцало О. Психопоетика як компонент кінематографічної складової драми Володимира Винниченка «Чорна Пантера і Білий Медвідь». *Закарпатські філологічні студії*. 2017. Випуск 23. Т. 1. С. 256–261. 2. Екранізація. *Літературознавча енцикло-педія:* у 2 т. / авт.-уклад. Ю.І. Ковалів. Київ: ВЦ «Академія», 2007. Т. 1: А – Л. С. 319-320. 3. Кирилова О. Володимир Винниченко: «кінодекадент у вишиванці» (культурна історія екранізацій – 1917–2014 рр.). *Магістеріум. Культурологія*. К., 2017. Вип. 68. С. 58–66. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Magisterium_kul_2017_68_13 4. Кирилова О. Два кіносюжети декадансу: 1921 рік («Корабель» Ґ. д'Аннунціо та «Чорна Пантера» В. Винниченка). *Магістеріум. Культурологія.* 2018. Вип. 71. С. 61-66. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Magisterium_kul_2018_71_13

Інсценізація – міжродова переробка літературного твору (прозового, поетичного) для використання його на театральній сцені або для радіо- чи телевистави, де засобами драматургії передано ідейно-художній зміст адаптованого тексту [1].

За висловом літературознавця Г. Костюка: «Ні одна п'єса ні одного українського драматурга за всю історію української літератури не може похвалитися такою сценічною біографією» [2, с. 128].

Першу інсценізацію драми здійснив галицький театр «Руська бесіда» 1914 р. Молодий театр Леся Курбаса розпочав перший сезон 1917 р. цією драмою *(на фото: Мігулес – Валерій Васильєв, Сніжинка – Олімпія Добровольська, Ганна Семенівна – Ольга Городиська* [5]).

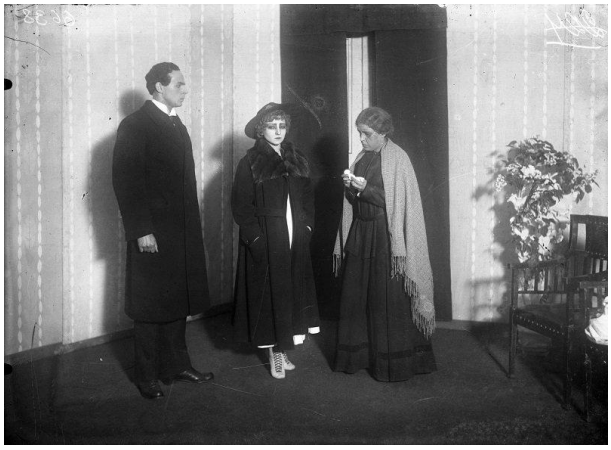

1920 р. театр імені Івана Франка під керівництвом Гната Юри поставив п'єсу на своїй сцені. Серед акторського складу – Амвросій Бучма, Володимир Калина, Поліна Самійлеко.

20 квітня 1990 р. на сцені Національного академічного українського драматичного театру імені М. Заньковецької з'явилася вистава за п'єсою В. Винниченка «Чорна Пантера і Білий Ведмідь» режисерки А. Бабенко, в якій роль Корнія (Білого Ведмедя) виконував молодий актор С. Глова, Рити (Чорної Пантери) – Л. Кадирова, Сніжинки – Л. Боровська, а роль Мулена – Б. Козак. Режисерка задля психотерапевтичного ефекту на глядача вдалася до умовно-символічного обрамлення, увівши умовну постать П'єро та своєрідний епіграф вистави – «живе фото», тобто дійові особи зі сцени промовляли ключові слова з тексту твору: «Мистецтво повинно відображати все, а передусім життя і страждання людей», «Митець не має нації. Насамперед – форма. Що таке форма?», «Одне мистецтво має вічність». Сцена у цей час була оформлена великими рамами, які для акторів були і вікнами, і дверима, створивши у такий спосіб динамічну сценографію [4, с. 201].

1990 р. твір «Чорна Пантера і Білий Ведмідь» поставили у Львівському обласному театрі ім. Я. Галана у Дрогобичі, режисером став Я. Бабій. Вистава була сприйнята неоднозначно через зміщення акцентів. М. Сорока відзначає, що «герої вистави постали як виражено агресивні люди, які виправдовують свої прізвиська Пантери й Ведмедя і мало не гарчать одне на одного. Очевидно, що і режисер, і актори виявилися дуже далекими від непростих філософських та етичних проблем, якими переймався В. Винниченко. Поза увагою творчого колективу залишилися стосунки митця із суспільством – його сім'я, питання відповідальності за свої вчинки перед іншими, міра залежності таланту від суспільства, питання свободи й ін. Театр належно не

заглибився в змістовні глибини Винниченкової драми, вдовольнившись сферою інтимних, сімейних стосунків» [4, с. 202].

21 жовтня 1992 р. режисерка А. Бабенко поставила «Чорну Пантеру...» на малій сцені Харківського державного академічного українського драматичного театру ім. Т.Г. Шевченка.

Текст драми В. Винниченка було перекладено іншими мовами (Ґ. Шпехта – німецькою мовою (1922), К. Крал – чеською мовою (1922), Ю. Ткач (2020) та Дж. Мігайчук (2021) – англійською мовою), що сприяло його постановці на сцені престижних театрів Німеччини, Австралії, Хорватії, Польщі, Норвегії, Румунії, Данії.

11 серпня 2022 р. на малій сцені Хмельницького обласного українського музично-драматичного театру імені Михайла Старицького відбулася прем‘єра вистави «Рита» за п‘єсою В. Вмниченка «Чорна Пантера і Білий Медвідь». Ідейною натхненницею та режисеркою проєкту стала Дарка Пасічник.

Сучасні інсценізації виконують у майстерні українського театру «Герць» (режисер – Д. Слюсар),

актори незалежного проєкту «Театральна Біржа» (режисер – Лев Сомов).

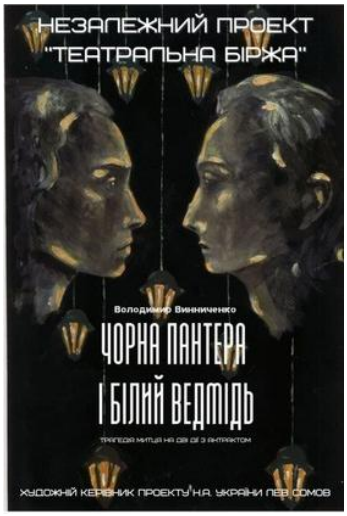

Літ.: 1. Інсценізація (інсценівка). *Літературознавча енциклопедія:* у 2 т. / авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. Київ: ВЦ «Академія», 2007. Т. 1: А – Л. С. 426. 2. Костюк Г. Володимир Винниченко та його доба: дослідження, критика, полеміка. Нью-Йорк: УВАН, 1980. 283 с. 3. Просалова В., Жиліна Ю. Інтерсеміотичне перекодування драми В. Винниченка «Чорна Пантера і Білий Ведмідь»: pro et contra. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика.* 2022. Том 33 (72), № 5. Ч. 2. С. 101-105. 4. Сорока М. Специфіка театральної інсценізації творів В. Винниченка наприкінці XX – початку XXI ст. Вісник КНУКіМ. Серія: Мистецтвознавство. 2021. Вип. 45. С. 199–210. DOI: https://doi.org/10.31866/2410-1176.45.2021.247 396 5. Цифрова колекція. *Kurbas. URL:* https://openkurbas.org/collection/mihules-valeriy-vasylev-snizhynka-olimpiya-dobrovolska-hanna-semenivna-olha-horodyska-n-6638

Корній Каневич (Білий Медвідь) – «високий, трохи незграбний, мішкуватий, має довге, пишне, біле волосся, як грива…» [1, с. 208]. Його майже не хвилює те, що відбувається довкола: ні інтриги, ні здоров‘я сина Лесика, ні почуття дружини. Полотно, над яким він працює, – Мадонна з дитиною – замінило йому цілий світ. Він помічає зміни на обличчі свого хворого сина Лесика і тут же мчить до полотна, щоб внести ці зміни на картину. Трагедія цього персонажа полягає в тому, що він забув: для того, щоб бути митцем і творити вічне, насамперед потрібно бути людиною.

Образ глибоко символічний. Він як художник жертвує власною родиною, сімейним затишком заради мистецтва. Жертвою амбіцій стає його власний син. Щоб витвір мистецтва мав естетичний вплив, повинна

відчуватися незбагненність його задуму. До цього і прагнув художник. Саме смерть Лесика і страждання Рити давали йому це відчуття незбагненності. Прагнучи відтворити страждання людини на полотні, він мучить сина і дружину, намагаючись змалювати ледь уловимі зміни на їх обличчях задля створення геніального витвору мистецтва: «У тексті п'єси Білий Ведмідь закінчує картину, пишучи її з Рити, яка тримає на руках мертву дитину. Нарешті він малює страждання, яких йому бракувало на їхніх обличчях, нарешті він досяг мети, він щасливий, та смерть сина його не зачепила за живе» [2, с. 259].

Його намагання створити досконале полотно, щоб стати відомим і визнаним художником, призвели не лише до безгрошів'я, а відповідно й до неможливості вивезти на курорт хворого сина, але й до смерті дитини та втрати родини. Літ.: 1. Винниченко В. Вибрані твори / Упоряд. текстів, передм. та прим. О. М. Савченко. Харків: Веста: Видавництво «Ранок», 2005. 352 с. 2. Гуцало О. Психопоетика як компонент кінематографічної складової драми Володимира Винниченка «Чорна Пантера і Білий Медвідь». *Закарпатські філологічні студії*. 2017. Випуск 23. Т. 1. С. 256–261.

Рита Каневич (Чорна Пантера) – «дуже тонка, гнучка, одягнена в чорне, лице з різкими рисами, розвиненими щелепами, жагуче, майже дике і грубе, але гарне» [1, с. 208]. Це яскрава, красива та пристрасна жінка, яка прагне бачити свою родину щасливою. Змушена переживати і боротися з хворобою сина самотужки, оскільки чоловік цілком заглиблений у своє мистецтво. У момент відчаю, прагнучи його провчити, покидає дім та родину, проте згодом повертається.

Вона хоч розуміє і цінує талант чоловіка-художника, проте ненавидить цю картину, яка руйнує її родину і через яку помирає її син. На відміну від свого чоловіка, між мистецтвом і родиною вона, безсумнівно, обере останнє. Красу вона вбачає у любові та материнстві.

Періодично проявляє риси пантери, намагаючись вколоти чи дошкулити чоловікові, звернути увагу на себе. У самолюбстві, силі волі та бажанні довести свою правоту не поступається чоловікові. Не пробує вирішити конфлікт, а навпаки загострює його. Зрештою після смерті сина, дозволяє домалювати чоловікові його шедевр, а потім знищує його та вбиває чоловіка і себе. Рита боїться, щоб не роз'єднався їх триумвірат: «Ні-ні, він з нами. Ми всі троє – одно. Правда? Тепер ми всі троє – одно... Правда?» [1, с. 272]. О. Гуцало стверджує, що саме «інстинкт материнства, а не любов до

чоловіка, перемагає у Чорній Пантері, у той момент, коли стає вже занадто пізно» [2, с. 259].

Літ.: 1. Винниченко В. Вибрані твори / Упоряд. текстів, передм. та прим. О. М. Савченко. Харків: Веста: Видавництво «Ранок», 2005. 352 с. 2. Гуцало О. Психопоетика як компонент кінематогра-фічної складової драми Володимира Винниченка «Чорна Пантера і Білий Медвідь». *Закарпатські філологічні студії.* 2017. Випуск 23. Т. 1. С. 256–261. 3. Козій О. Жіночі образи драматургії В. Винниченка: ґендерне трактування (на матеріалі п'єс «Мохноноге», «Чорна Пантера та Білий Ведмідь», «Закон»). *Наукові записки. Серія: філологічні науки (літературознавство, мовознавство).* Кіровоград: РВЦ КДПУ ім. В. Винниченка, 2005. Випуск 62. С. 120–127.

Сніжинка – спокусниця, що уособлює в собі символ чистого мистецтва в душі художника. Богемна дама. У драмі протистоїть Риті. Вона прагне розбити сім'ю Каневичів. Володіючи засобами психологічного впливу, переконує Корнія, що родина йому лише заважає на шляху до визнання у їх богемному світі. Зневажливо висловлюючись про дитину та сімейний побут, вона схиляє його до думки, що він має обрати мистецтво, бо воно вище за все, воно вічне: «Артист мусить бути вільним од усього і жерцем тільки краси!», «Краса вічна! Сім'я – це дикі, темні інстинкти, це звіряче, а краса – в чисто людському» [1, с. 217].

Це символічний образ холодного мистецтва, краси без душі, тому й людського імені цей образ не має. І соціальне поняття родини, родинного затишку, родинних зв'язків, батьківської любові, обов'язків не мають для неї особливого значення. Важливим для неї є свобода, краса і творчість. У них вона і вбачає сутність самого життя.

Сніжинка гарна, тендітна, красується собою і знає яку владу ця привабливість має над іншими, зокрема і над Корнієм. Вона спонукає його обрати мистецтво, а не родину. Альтернатива у неї принципова: або родина, або мистецтво; або чоловік, або творець. І якщо хочеш бути творцем, повинен «вбити звіра в собі», що означає відмовитися від родини.

Літ.: 1. Винниченко В. Вибрані твори / Упоряд. текстів, передм. та прим. О. М. Савченко. Харків: Веста: Видавництво «Ранок», 2005. 352 с. 2. Козій О. Жіночі образи драматургії В. Винниченка: ґендерне трактування (на матеріалі п'єс «Мохноноге», «Чорна Пантера та Білий Ведмідь», «Закон»). *Наукові записки. Серія: філологічні науки (літературознавство, мовознавство).* Кіровоград : РВЦ КДПУ ім. В. Винниченка, 2005. Випуск 62. С. 120–127. 3. Починок Л. Драма В. Винниченка «Чорна Пантера і Білий

Медвідь» у світлі християнських істин. *Іван Огієнко і сучасна наука та освіта : науковий збірник* / М-во освіти і науки України; Кам'янець-Подільський нац. ун-т ім. І. Огієнка; Центр огієнкознавства; Всеукр. Т-во Івана Огієнка. Кам'янець-Подільський, 2013. С. 124-127.

Сюжет – система подій у творі (пов'язаних причинно-часовим зв'язком), що виникає на основі взаємин між персонажами, розвитку їхніх характерів (…), є формою розгортання теми, характерною переважно для драматичних і оповідних творів [1, с. 36].

П'єса складається з чотирьох дій та описує драматичну історію художника Корнія Каневича, відомого серед мистецького оточення як Білий Ведмідь, та його дружини Рити, Чорної Пантери. Вони потрапляють у залежну ситуацію – їхня маленька дитина Лесик захворів і потребує лікування, його потрібно вивезти з Парижа у більш теплий клімат. Батько хлопчика, Білий Ведмідь, почав малювати геніальне полотно – Мадонну з дитиною. Йому позувала дружина з сином на руках.

Корній проявляє свою егоїстичну натуру митця: він відмовляється їхати, бо треба закінчити картину, та й грошей на дорогу у родини немає. Навколо героїв постійно точаться різні інтриги, в яких беруть участь Сніжинка та Мулен. Рита покидає сім'ю, згодом повертається до сина. Кульмінаційний момент – Сніжинка і Янсон планують позичити сім'ї гроші і відправити матір з дитиною за кордон. Корній Каневич пропонує дружині віддатися Мулену за гроші.

Дитина помирає. Рита не бажаючи втратити родину, підлаштовується під чоловіка, дає йому можливість завершити свій шедевр, а потім дає йому сонних крапель і знищує полотно.

Літ.: 1. Безпечний І. Теорія літератури. Київ: Смолоскип, 2009. 388 с. 2. Винниченко В. Вибрані твори / Упоряд. текстів, передм. та прим. О. М.Савченко. Харків: Веста: Видавництво «Ранок», 2005. 352 с

Список використаної літератури

1. Безпечний І. Теорія літератури. Київ: Смолоскип, 2009. 388 с.
2. Винниченко В. Вибрані твори / Упоряд. текстів, передм. та прим. О.М. Савченко. Харків: Веста: Видавництво «Ранок», 2005. 352 с.
3. Гуцало О. Психопоетика як компонент кінематогра-фічної складової драми Володимира Винниченка «Чорна Пантера і Білий Медвідь». *Закарпатські філологічні студії*. 2017. Випуск 23. Т. 1. С. 256–261.
4. Екранізація. *Літературознавча енцикло-педія:* у 2 т. / авт.-уклад. Ю.І. Ковалів. Київ: ВЦ «Академія», 2007. Т. 1: А – Л. С. 319-320.
5. Жиліна Л. Бійма Олег Іванович. *Енциклопедія сучасної України*. URL: https://esu.com.ua/article-39892
6. Кирилова О. Володимир Винниченко: «кінодекадент у вишиванці» (культурна історія екранізацій – 1917–2014 рр.). *Магістеріум. Культурологія*. К., 2017. Вип. 68. С. 58–66.
7. Кирилова О. Два кіносюжети декадансу: 1921 рік («Корабель» Ґ. д'Аннунціо та «Чорна Пантера» В. Винниченка). *Магістеріум. Культурологія.* 2018. Вип. 71. С. 61-66. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Magisterium_kul_ 2018_71_13
8. Кирилова О. Володимир Винниченко: «кінодекадент у вишиванці» (культурна історія екранізацій – 1917–2014 рр.). *Магістеріум. Культурологія*. К., 2017. Вип. 68. С. 58–66. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Magisterium_kul_ 2017_68_13
9. Козій О. Жіночі образи драматургії В. Винниченка: ґендерне трактування (на матеріалі п'єс «Мохноногe», «Чорна Пантера та Білий Ведмідь», «Закон»). *Наукові записки. Серія: філологічні науки (літературознавство, мовознавство).* Кіровоград: РВЦ КДПУ ім. В. Винниченка, 2005. Випуск 62. С. 120–127.
10. Коскін В. Олег Бійма: Я ніколи не дозволяв собі сурогатів і послаблень. *Демократична Україна.* URL: https://www.dua.com.ua/2011/023/arch/17.shtml
11. Кравчук П. Драматургія Володимира Винниченка у сценічних інтерпретаціях Гната Юри. *Вісник Львівського університету. Серія: Мистецтво*. 2008. Вип. 8. С. 27–38.
12. Михида С. Слідами його експериментів: Змістові домінанти та поетика конфлікту в драматургії Володимира Винниченка. Кіровоград: Ценрально-Українське видавництво, 2002.
13. Починок Л. Драма В. Винниченка «Чорна Пантера і Білий Медвідь» у світлі християнських істин. *Іван Огієнко і сучасна наука та освіта: науковий*

збірник / М-во освіти і науки України; Кам'янець-Подільський нац. ун-т ім. І. Огієнка; Центр огієнкознавства; Всеукр. Т-во Івана Огієнка. Кам'янець-Подільський, 2013. С. 124-127.

14. Просалова В., Жиліна Ю. Інтерсеміотичне перекодування драми В. Винниченка «Чорна Пантера і Білий Ведмідь»: pro et contra. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика.* 2022. Том 33 (72), № 5. Ч. 2. С. 101-105.

15. Свербілова Т., Малютіна Н., Скорина Л. Від модерну до авангарду: жанрово-стильова парадигма української драматургії першої третини XX століття. Черкаси, 2009. 598 с.

16. Синявська Л. Українська драматургія кінця XIX – початку XX століття: комунікативні стратегії : монографія. Одеса, 2019. 304 с.

17. Сорока М. Специфіка театральної інсценізації творів В. Винниченка наприкінці XX – початку XXI ст. *Вісник КНУКіМ. Серія: Мистецтвознавство*. 2021. Вип. 45. С. 199–210.

18. Сошнікова К. Психологічний портрет образу батька-митця (на матеріалі новели М. Коцюбинського «Цвіт яблуні» та драми В. Винниченка «Чорна Пантера і Білий Медвідь»). *Наукові записки. Серія: Філологічні науки*. Кропивницький: Видавництво «КОД», 2020. Вип. 187. С. 402–409.

19. Стельмах Х. Образ фатальної жінки у драмах Станіслава Пшибишевського «Сніг» та «Чорна Пантера, Білий Ведмідь» Володимира Винниченка. *Вісник Львівського університету. Серія філологічна*. 2012. Випуск 56. Ч. 2. С. 265–270.

20. Уманець С. В., Просалов В. А. Проблема творчої реалізації митця у драмі Володимира Винниченка «Чорна Пантера і Білий Ведмідь». *Вісник студентського наукового товариства Донецького національного університету імені Василя Стуса*. 2022. Вип. 14. Т. 1. С. 114–118.

21. Хороб С. Українська модерна драма кінця XIX – початку XX століття (неоромантизм, символізм, експресіонізм): монографія. Івано-Франківськ: Плай, 2002. 413 с.

Додаток Л

Міністерство освіти і науки України
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
Факультет української філології та журналістики
імені Андрія Малишка

Кафедра української літератури

КАРТОГРАФУВАННЯ ХУДОЖНЬОГО ТВОРУ
[НАЗВА ТВОРУ ТА ІМ'Я ПИСЬМЕННИКА]

Курсовий проєкт
з української літератури
студентки 3 курсу 302уа групи
Іванової Іванни Іванівни

Наукова керівниця:
кандидатка філологічних наук,
доцентка
Ліпницька Інна Миколаївна

Київ-2026

Зразок виконання

Картографування повісті «Микола Джеря» Івана Нечуя-Левицького

ВСТУП

Сучасне літературознавство активно використовує міждисциплінарні методи дослідження художнього тексту, серед яких особливого значення набувають цифрові гуманітарні студії, когнітивне літературознавство, наратологія, структурний аналіз, візуальна герменевтика та методи графічного моделювання. У цьому контексті картографування художнього твору постає як важливий спосіб систематизації, візуалізації та інтерпретації складної мережі образів, мотивів, подій, просторів, психологічних станів, художніх засобів і стильових домінант художнього твору.

У цьому сенсі актуальним залишається глибоке перепрочитання національної класики з урахуванням сучасних літературознавчих та міждисциплінарних напрямів аналізу художнього тексту. Картографування художнього твору передбачає створення структурно організованої моделі тексту, у якій окремі елементи художньої системи представлені як взаємопов'язані компоненти. Така модель дає змогу не лише зафіксувати літературний матеріал, а й виявити приховані залежності між сюжетними подіями, персонажами, просторовими локусами, часовими координатами, мотивами, конфліктами, формами психологізації та засобами образотворення.

Картографування уможливлює не лише традиційне лінійне прочитання тексту, але його багатовимірне осмислення, дає змогу розглядати художній твір як цілісну систему, у якій сюжет, простір, час, персонажі, мотиви, психологічні стани та стильові засоби взаємодіють і формують єдину художню концепцію.

Актуальність курсового проєкту зумовлена необхідністю пошуку ефективних методів поглибленого аналізу соціально-побутової повісті І. Нечуя-Левицького «Микола Джеря».

Курсовий проєкт передбачає створення комплексу взаємопов'язаних карт повісті «Микола Джеря», що репрезентують цілісну структуру тексту завдяки детальній візуалізації різних його аспектів.

Мета: створення багаторівневої карти художнього світу повісті І. Нечуя-Левицького «Микола Джеря» для поглибленого аналізу

структурних, семантичних, композиційних, психологічних, жанрових та стильових взаємозв'язків між компонентами твору.

Для досягнення поставленої мети необхідно виконати такі **завдання:**

- Визначити комплекс аспектів, які підлягатимуть моделюванню.
- Визначити тип карти відповідно до аналізованого сегмента.
- Виділити основні компоненти художнього матеріалу.
- Дібрати конкретні текстові приклади для підтвердження кожного компонента.
- Встановити між елементами карти логічні, причинно-наслідкові, контрастні, функціональні або ієрархічні зв'язки.
- Дослідити художню функцію кожного елемента.
- Розробити графічну структуру кожної з карт, що відповідають окремому сегменту дослідження.
- Сформулювати висновки про особливості художньої організації твору.

Об'єкт картографування – повість «Микола Джеря» І. Нечуя-Левицького як цілісна образно-естетична, сюжетно-композиційна та семантична система.

Предмет картографування - визначається відповідно до обраного напряму дослідження, зокрема сюжетні події та їхні взаємозв'язки, система персонажів, просторові маршрути і переміщення героя, психологічні стани та засоби їх репрезентації, мотиви, жанрові компоненти, художні деталі, конфлікти, символи, способи характеротворення героя, стильові домінанти повісті.

Методи дослідження: системний (художній твір розглядається як цілісна система, компоненти якої не існують ізольовано, а функціонують у взаємозв'язку; структурно-семантичний (дозволяє виявлення структури тексту та визначення значення кожного його компонента у формуванні загального художнього смислу); метод структурно-системного аналізу (вивчення складних об'єктів повісті через їх поділ на складові та пошук зв'язків між ними); імагологічний (дослідження чужого/свого простору в концепції світогляду героя); психологічний (використовується для картографування внутрішніх станів персонажів, їхніх емоційних реакцій, мотивацій, поведінкових

проявів і психологічної динаміки); інтермедіальний та візуальний підходи (уможливлюють перетворення словесної інформації на графічну модель, схему, мережу, маршрут, діаграму або багаторівневу карту).

1. **Географічна карта маршруту Миколи Джері**
   Об'єкт картографування: реальні географічні простори, в яких перебуває герой.
   Прийом: географічно-маршрутне картографування.
   Візуальна модель: маршрут втечі Миколи Джері:
   Свій (український, родинний) простір: простір походження – рідне село
   ↓
   Простір неволі: панський маєток
   ↓
   Втеча
   ↓
   Простір мандрів [Інші місцевості]
   ↓
   Чужий простір праці (наймитування)
   ↓
   Простори нових форм залежності
   ↓
   Пошук свободи
   ↓
   Повернення

Висновок: просторова мобільність героя не гарантує соціальної свободи.

2. **Карта «простір неволі – простір свободи»**
   Об'єкт: функціональне значення простору.
   Прийом: ціннісне (аксіологічне) картографування простору.
   Кожен локус позначається не тільки географічно, а й за тим, що він означає для героя.

Простір	Функція	Стан героя
Рідне село	Простір походження	Відчуття

		приналежності до роду і світу
Панський маєток	Простір використання	Поневолення
Дорога	Простір переходу	Пошук
Місця праці	Простір випробувань	Незадоволення
Повернення	Простір пам'яті	Зіткнення минулого і сучасного. Спроба передачі досвіду свободи.

Візуальна модель

Простір походження
↓
Простір неволі
↓
Простір втечі
↓
Простір пошуку
↓
Простір нової залежності
↓
Простір повернення
↓
Простір боротьби за власну свободу.

Висновок: Микола Джеря знаходиться у постійному пошуку свободи.

3. Карта руху героя як відображення пошуку свободи

Рух героя у просторі

Втеча від панщини → Пошук іншого місця → Пошук іншого способу життя → Пошук людської гідності → Пошук свободи.

Географія руху як географія несвободи

Зміна місця
↓

Зміна обставин
↓
Зміна соціального оточення
↓
Нова форма залежності
↓
Новий спротив
↓
Новий рух

Висновок: герой змінює простори, але не може остаточно вийти за межі соціальної системи неволі.

4. **Карта сюжету**
   Об'єкт: основні етапи життя Миколи Джері.
   Прийом: біографічно-сюжетне картографування.
   Дитинство / Юність
   ↓
   Формування почуття гідності
   ↓
   Конфлікт із владою пана на людину
   ↓
   Втеча
   ↓
   Мандри
   ↓
   Наймитування – спроба пошуку свободи
   ↓
   Нові форми експлуатації
   ↓
   Повернення
   ↓
   Зіткнення з минулим, протистояння новим формам соціальної несправедливості

Висновок: автор представляє історію формування бунтівливої особистості.

5. **Карта психологічної трансформації Миколи Джері.**

Об'єкт: зміни/ константа рис характеру героя
Прийом: психологічно-динамічне картографування

Природне почуття справедливості
↓
Спротив приниженню
↓
Обурення
↓
Помста
↓
Втеча
↓
надія на вільне життя
↓
розчарування
↓
загострення відчуття внутрішньої незалежності
↓
постійний пошук свободи.

Висновок: внутрішня свобода героя виключає будь-які компроміси з кривдою, приниженням чи несвободою.

6. **Карта конфліктів повісті «Микола Джеря».**
   Провідний конфлікт повісті: людина – система поневолення.

Візуалізація конфлікту

Провідний конфлікт
ЛЮДИНА ↔ НЕВОЛЯ

↓	↓	↓
Микола ↔ пан	**Микола ↔ громада**	**Микола ↔ обставини**
соціальний	**моральний /**	**екзистенційний**
конфлікт	**поведінковий**	**конфлікт**

Додаткові конфлікти повісті:

- ✓ людина ↔ праця;
- ✓ людина ↔ власність;
- ✓ людина ↔ соціальна ієрархія;
- ✓ людина ↔ простір;
- ✓ людина ↔ минуле.

7. Карта зв'язків персонажів

Об'єкт: взаємозв'язки Миколи з іншими персонажами.

Прийом: персонажно-мережеве картографування.

У центрі – Микола Джеря.

Навколо:

- родина;
- кохана / дружина;
- односельці;
- пані;
- працівники;
- люди, яких він зустрічає в мандрах;
- представники соціального порядку.

Візуалізація зв'язків героя

Висновок: герой не лише рухається між різними географічними локусами, він рухається між різними системами людських відносин.

8. Карта соціальних просторів

Об'єкт: соціальні середовища, в яких перебуває герой.

Прийом: соціально-просторове картографування.

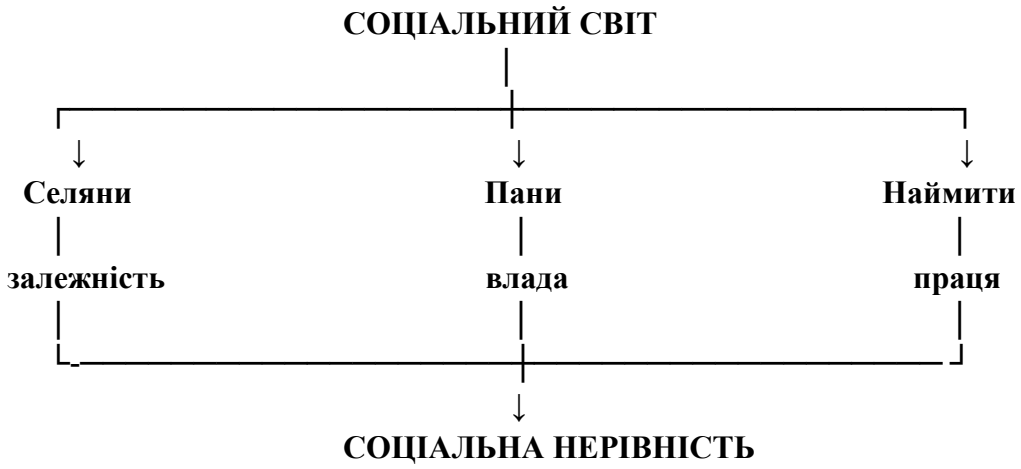

Соціальний маршрут героя: селянин → кріпак → утікач → наймит → мандрівник → повернений.

Висновок: автор підкреслює соціальну біографію героя як випробування духовної стійкості.

9. Карта мотиву дороги

Дорога як символ життєвих випробувань героя.

Об'єкт: мотив дороги як стрижневий елемент сюжету.

Прийом: мотивно-символічне картографування**.**

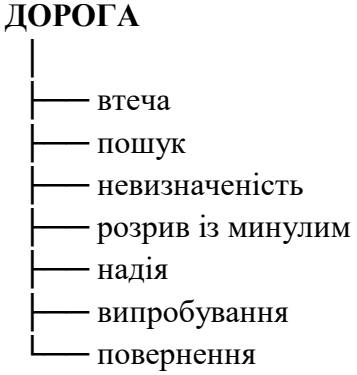

Висновок: мотив дороги є структуротвірним: він організовує, шукає просторову композицію, моделює психологічну динаміку героя та набуває символічного значення як образ сюжету постійного пошуку свободи; дорога – символ руху героя від захисту фізичної свободи до усвідомлення свободи як необхідної умови існування.

10. Карта мотиву неволі

Об'єкт: форми поневолення людини, які змінюються, однак не зникають.

Прийом: психологічно-соціальне картографування.

Рух залежностей людини у повісті:
панщина
↓
фізична залежність
↓
економічна залежність
↓
соціальна нерівність
↓
залежність від праці
↓
залежність від обставин

Висновок: вирвавшись із одного виду залежності, людина потрапляє в інший. Життєва дорога героя – опір різним видам неволі.

11. Карта хронотопу

Об'єкт: просторово-часова організація життя героя.

Прийом: хронотопне картографування.

Часовий етап	Простір свій/чужий	Життєвий досвід	Внутрішні/психологічні процеси
юність	рідне село - чужий	формування характеру	залежність (сім'я, панщина)
період панщини	панський маєток і поля - чужий	конфлікт	обурення, протест
втеча	дороги, чужі місця (степи, плавні, місто Бердянськ) - чужий	мандрування	надія
наймитування	нові соціальні середовища -	випробування	розчарування

	процеси пролетаризація (сахарні, бурлакування, рибальство в артілі) - чужий		
повернення	родинний простір - чужий	зустріч з минулим	стійкість
пасіка	особистий - свій простір	віднайдення гармонії	гармонія

Висновок: чужий простір не став своїм для Миколи Джері: ні панщина, ні вільне бурлакування, ні наймитування, ні умовно вільний простір (спроба існування під чужим іменем на вільних землях), здобуття поваги та нового кохання (Анети), не дає відчуття «свого», а не «чужого» простору. Його думки постійно повертаються до Вербівки як до «свого» простору. Чужий простір дає йому фізичну свободу, але забирає духовний спокій (туга за матір'ю, Нимидорою, дочкою). Повернення засвідчило: чужий простір за 20 років поневірянь не зламав його ідентичності: він повертається сивим, зморшкуватим, але з тим самим гордим поглядом і невикоріненою ненавистю до будь-яких форм несправедливості.

Фінал твору, де Микола стає пасічником, символічний. Пасіка – спроба героя створити свій маленький, чистий, гармонійний простір, ізольований від залишків старого, ворожого світу, знайти мир із собою.

12. Карта розвитку образу Миколи Джері

Об'єкт: статуси і їх значенні в житті героя.

Прийом: образно-динамічне картографування.

Графік динаміки образу Миколи Джері.

селянський хлопець

↓

кріпак

↓

бунтівник

↓

утікач

↓

мандрівник
↓
наймит
↓
людина, що не приймає неволі

Висновок: герой проходить не лише географічні, а й соціально-ідентифікаційні трансформації, однак у кожному із соціальних статусів лишається цілісною, негнутою особистістю.

13. Карта авторської концепції героя.

Об'єкт: уявлення про людину, які реалізуються через сюжет і систему образів.

Прийом: концептуальне картографування

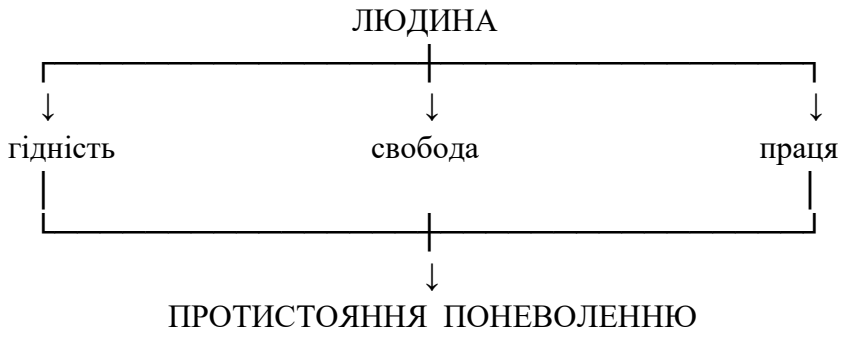

Висновок: людина не може бути вільною, якщо її праця, тіло, час і життєвий простір належать іншому. Микола Джеря знаходиться в постійному протистоянні з несвободою, адже свобода – найвища цінність життя, яку не можна замінити ніяким достатком.

14. Карта предметного світу тексту повісті

Об'єкт: предмети, які репрезентують соціальний статус і життєві умови.

Прийом: предметно-семіотичне(смислове) картографування

ПРЕДМЕТНИЙ СВІТ
|

Висновок: концепція І. Нечуя-Левицького полягає в тому, що предмети матеріального світу символізують соціальне/матеріальне/моральне становище людини. Його висновок невтішний: українцеві на його землі практично нічого не належить: ні сама земля, ні знаряддя праці, що гнітить людину титульної нації. Соціальна нерівність – подвійна трагедія для колоніально залежної нації. Однак, на думку автора, духовний світ людини визначається не матеріальними, а ціннісними ресурсами. У світі, де кріпаки були прирівняні до майна, а заробітчани – до дешевої робочої сили, Микола Джеря виділяється саме своїм багатим і непохитним духовним світом. Його життя – це доказ того, що внутрішню свободу й гідність не можна купити, виміряти грошима чи відібрати силою.

15. Карта емоційної динаміки Миколи Джері

Об'єкт: зміни емоційного стану героя.

Прийом: емоційне картографування.

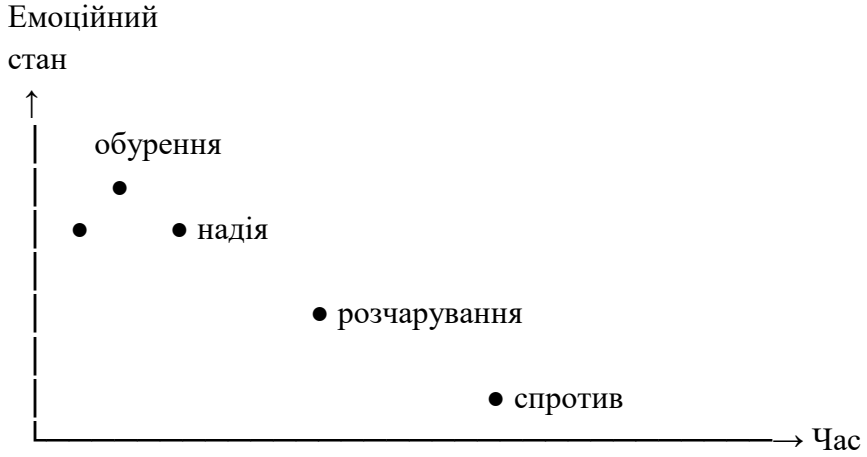

Можна виділити такі групи психічних станів героя:

Сталі риси характеру	**Емоційні (короткотривалі) стани та реакції**
загострене почуття	гнів

несправедливості	
надія	розчарування
самотність	страх
рішучість	ненависть
солідарність	пригніченість

Динаміка засобів типізації образу Миколи Джері

Портретна характеристика	Вродливий, юний, сповнений мрій про вільну працю та щастя з Нимидорою.	Зміна зовнішності під впливом виснажливої праці на сахарнях та злиднів (обличчя почорніло, стає суворішим), але зберігається вираз внутрішньої сили та бунтарства.
Внутрішні риси характеру	Добрий, чуйний, кмітливий, чесний	Задумлвий, розважливий, принциповий, вірний
Обдарованість	Грамотний: єдиний серед повністю неписьменного села, майстерний (зробив модель водяного млина, Творчий: зробив скрипку, малював квіти на стінах), добре співав.	Лідер, дипломат, аналітик (розуміє причини соціальної нерівності і її негативного впливу на природу людини)
Моральні чесноти	Працьовитість, чесність, вірність у коханні й дружбі, глибока пошана до	Нові риси: принциповість, безкомпромісність, здатність до емпатії,

	батьків, співчуття до чужого лиха, релігійність.	критичне ставлення до релігії
Вдача героя	Стихійний бунтар,	Непримиренність з несправедливістю залишається.Шукає оптимальних рішень опору.
Мовностилістична індивідуалізація героя	Мова Миколи багата, наповнена народними фразеологізмами; у драматичних моментах повторюються логічно наголошені слова («піду в ліси, піду в степи...»); відзначається категоричністю.	З часом стає більш динамічною та експресивною: насичена дієсловами, що надає мовленню динамічності, категоричності й упевненості.

Висновок: образ героя змальований у розвитку; автор в образі Миколи Джері підкреслив, що людина, яка спирається лише на матеріальне (землю, гроші, спокійний побут), легко піддається рабству, бо боїться це втратити. Натомість людина, чий духовний світ тримається на абсолютних цінностях (Гідність, Свобода, Справедливість), є непереможною. Чужий простір може забрати в неї ресурси, але не може забрати її сутність. Кожен етап життя і випробування героя супроводжується ідентичним графіком вияву почуттів. І. Нечуй-Левицький акцентує на протистоянні сили духу людини і життєвих випробувань. Саме сталі риси характеру героя свідчать про цілісність натури Миколи Джері, його незламність і людяність. Найпродуктивнішою рисою героя залишається його активний опір несправедливості й неволі. За оцінкою Івана Франка, Микола належить до людей, яким «ціле життя воля пахне». Така характеристика відтворює не лише історію українського селянства, але є домінантною рисою українця й сьогодні.

16. Карта жанрово-стильових особливостей повісті І. Нечуя-Левицького «Микола Джеря»

Об'єкт: жанрові компоненти, стильові домінанти, способи їх текстової реалізації та взаємодія в художній структурі твору

Прийом: структурно-функціональний

Ключові стильові елементи повісті	**Функція**	**Реалізація**
Тип конфлікту	Провідний конфлікт – соціальний.	Конфлікт між селянами-кріпаками та поміщиками-гнобителями (Микола Джеря проти пана Бжозовського).
	Дотичні конфлікти: психологічний (внутрішній)	Конфлікт між бажанням вільного життя та обов'язком перед родиною.
	Покоління́вий (батьки і діти)	Протистояння двох світоглядів – покірного старшого покоління (батько Петро, який звикає терпіти) та бунтарського молодого (Микола, який відмовляється коритися).
	Морально-етичний	Вибір між пасивною покорою й активним протестом (ціною якого стає втрата особистого й сімейного щастя).
Специфіка відображення дійсності	Детальне зображення побуту (кріпосницького, кріпацького, наймитського, артільного тощо) Прагнення до	Село Вербівка як узагальнена модель покріпаченої України; детальний показ фабричного, заводського,

	об'єктивності й достовірності зображення; створення "своєрідної енциклопедії кріпосницької системи" – цілісної картини селянського побуту й праці за часів панщини й початків капіталізму.	рибальського побуту.
Художній підхід до зображення людини	Провідний підхід – реалізація принципу детермінізму «людина – середовище» Основоположна для реалізму проблема – вплив соціально-історичних обставин на формування особистості.	Характер Миколи розкривається в тісному зв'язку із соціальними умовами: втеча, наймитування, фабрика, що послідовно деформують і загартовують героя.
Тип тематики твору	Соціально-викривальний. Акцент на висвітленні гострих соціальних та морально-етичних проблем, а не лише на фіксації фактів.	Детальне відображення поневоленого існування людини за кріпосництва (безправ'я, пригнічення людської особистості, експлуатація) та в пореформену добу (селянське безземелля, злидні, соціальна несправедливість в розподілі землі (пан наділяє колишніх кріпаків неродючим ґрунтом, відбирає ліс, де споконвіку були селянські садки й пасіки) тощо)

Специфіка типізація героя	Типові риси образу виявляються через старанно деталізовані зовнішність, одяг, поведінку й мову персонажа, взяті в єдності соціального й індивідуально-психологічного	Портрет і мовна партія Миколи – водночас типового заробітчанина-втікача й неповторної особистості
Система образів	Акцент на творенні розмаїтого соціального типажу (розширення панорами образів української літератури). У творі презентовано систему персонажів, що репрезентують різні варіанти типової долі.	Батьки Джері, Нимидора, Любка та її чоловік, Петро Кавун – доля останнього, що вмирає на чужині, окреслена як варіант типової долі селянина-втікача
Тип героя	Провідним образом є позитивний образ селянина-протестанта Герой не жертовний, а протестний тип селянина, показаний з усіма сильними й слабкими сторонами натури (новаторство автора)	Микола не ідеалізований у сентиментальному ключі: його бунт, впертість і зриви подано як цілісний, суперечливий характер
Засоби індивідуалізації героя.	Романтична ідеалізація героя (підпорядкований шар). Успадкований від романтизму пафос винятковості особистості, підпорядкований тут реалістичній соціальній критиці	Лицарська (козацька) стать, врода, сила волі Миколи контрастують із приниженням, якого він зазнає від системи

Особливості психологізації	Пейзажний психологічний паралелізм Одухотворення природи як засіб непрямої характеристики стану героя	Картини бурі, спеки супроводжують емоційні зламні моменти сюжету, оніричні картини (сни, марення).
Стильові особливості твору	Збережений ліро-епічний фольклоризований шар Перехідний характер реалізму 70-х: традиційні фольклорні прийоми характеристики персонажів ще не витіснені повністю аналітичним психологізмом.	Пісенні епізоди, приказки, голосіння – засіб героїзації й емоційного увиразнення образу
Провідні мотиви твору	Мотив безкомпромісного протесту селянина проти кріпосницького гніту, безправ'я та панівної несправедливості, незламне прагнення до особистої й соціальної свободи. Мотив волі/неволі Романтично-екзистенційний акцент, вбудований в етнографічно-реалістичну основу	Втеча як поривання вільної душі, символіка степу й Дніпра. Реалізується у творі через концепцію «втраченої долі» Миколи, який через нестерпні умови кріпацтва змушений тікати, залишаючи рідну

		домівку, кохану дружину Нимидору та матір, що зрештою руйнує життя всієї родини.
	Мотив руйнації роду.	Показ понівечених доль членів родини, деформації традиційних моральних цінностей
	Мотив блукання	Реалізується через показ пошуків людиною кращого життя, однак через соціальні перешкоди досягнути не вдається
	Мотив нескінченного життєвого кола	Реалізується через кільцеву композицію: початок пошуків свободи героя закінчуються в тій же життєвій точці – рідному селі Вербівка. Однак, як і в найдавніших міфах, повернутися в минуле без втрат неможливо. Ціна свободи героя – його родинне життя.
	Мотив дороги	Один із ключових структурно-смислових мотивів твору, який поєднує просторовий, сюжетний, соціальний і психологічний рівні його організації. Дорога визначає динаміку життєвого шляху

		Миколи, пов'язуючи його втечі, переміщення, пошуки праці, розлуки та повернення з постійним прагненням вирватися із ситуації поневолення. Водночас її значення виходить за межі фізичного руху: дорога стає **художньою моделлю пошуку свободи, самостійності та людської гідності**. Її повторюваність виявляє парадокс долі героя: він постійно змінює простір, але не може остаточно подолати соціальні обставини, що зумовлюють його несвободу. Отже, мотив дороги організує не лише зовнішню сюжетну динаміку повісті, а й відображає внутрішній рух героя та його незавершений пошук особистої свободи.
Тип розвитку сюжету	Хронікально-кільцева композиція Життєписна структура, типова для соціально-побутової повісті. Початок і фінал історії героя збігаються в одному місці.	Унікальність життєвого шляху Миколи Джері в тому, що його історія простежується крізь дві фундаментальні історичні епохи в історії України XIX ст. Межею

		між ними є Селянська реформа 1861 р. Вчинки героя та його переживання в кожну з цих епох, яскраво демонструють трагедію цілого покоління українського селянства.

Висновок: повість І. Нечуя-Левицького «Микола Джеря» є соціально-побутовою повістю, хронікою історії життя людини (Миколи Джері), представленої в контексті перманентного протистояння з соціальними умовами за власну свободу.

Ідея твору – людина народжена бути вільною, тому будь-яке гноблення, визиск чи насилля над нею є злочином проти людської природи.

Основним принципом відображення є «життя, яким воно є».

Провідною проблемою твору є проблема людини і середовища, впливу соціально-історичних обставин на формування духовного світу особистості, що характерно для реалістичного способу зображення дійсності.

Повість «Микола Джеря» є класичним зразком українського соціально-побутового реалізму з виразними елементами романтизму та яскравим етнографічним колоритом.

ВИСНОВКИ

Головний результат комплексного картографування полягає в тому, що повість «Микола Джеря» Івана Нечуя-Левицького досліджено як динамічну систему, в якій простір, сюжет, психологія, конфлікт, персонажні зв'язки, мотиви, художні засоби й стиль а перебувають у постійному взаємному взаємозв'язку, доповнюють та увиразнюють різні сенси твору.

У результаті картографічного моделювання повісті «Микола Джеря»:

1. Визначено простір організації повісті та простежено взаємозв'язок між переміщеннями Миколи Джері й проблемою його прагнення до свободи.
2. Виявлено динаміку психічних станів героя та встановлено основні художні засоби їх репрезентації персонажа: пряму мову, портрет, міміку, жест, рух, емоційну реакцію, учинок, авторську й характеристику.

3. Картографування конфліктів дозволило встановити систему протистояння: особистість — соціальна система, воля — неволя, праця — експлуатація, людська гідність — приниження.

4. Простежено систему персонажних зв'язків і визначено їхню роль у розкритті характеру Миколи Джері та його взаємодії із соціальним середовищем.

5. Виявлено ключові мотиви та бінарні опозиції твору — дороги, втечі, неволі, повернення, спротиву; волі — неволі, свого — чужого, руху — відносно.

6. Визначено стильові домінанти повісті : соціальна конкретизація, психологізація через поведінку, просторова динаміка, етнографічна предметність, пейзажна ліризація, народнорозмовна оповідність, антитетичність та епічна панорамність.

7. Встановлено взаємозв'язок основних рівнів художньої організації твору : соціальна ситуація → конфлікт → психічний стан → поведінка героя → сюжетний рух → зміна простору.

8. Картографування дозволило повністю представити образ Миколи Джері як динамічний образ людини, для якого рух у просторі, психологічна боротьба та опір соціальної залежності становлять єдиний процес пошуку свободи.

Отже, картографування повісті «Микола Джеря» дає можливість перейти від фрагментарного аналізу окремих художніх засобів до цілісного бачення простору взаємодії, психології, конфлікту, сюжету, персонажної системи та стилю твору.

Такий спосіб дослідження унаочнює тезу, що образ Миколи Джері є центром багаторівневої художньої системи повісті: його рух у просторі відповідає динаміці й розвитку внутрішнього світу, соціальний конфлікт трансформується в психологічну напругу, психологічна напруга виявляється у поведінці та вчинках героя, учинки – у сюжетному розвитку; сюжетний розвиток – у новому просторі й соціальних обставинах.

Отже, картографування повісті «Микола Джеря» дозволяє реконструювати не лише структуру художнього твору, а й механізм його змісту. Повість постає як художня модель людського середовища в умовах несвободи, де постійний рух героя є водночас географічним, соціальним, психологічним і екзистенційним пошуком. Центральним смисловим вектором цієї системи стає прагнення людини зберегти власну гідність і свободу навіть тоді, коли зовнішні обставини створюють простір несвободи й тиску на людину.

Список використаної літератури

Білецький О. Іван Семенович Левицький (Нечуй). *Зібр. праць: У 5-ти т.* Київ: Наукова думка, 1965. Т. 2. С.283-336.

Брюховецька О. Картографування поворотів: від лінгвістичної моделі до «метафізики присутності». *Наукові записки НаУКМА. Історія і теорія культури*. 2024. Т. 7. С. 11-13.

Вертій О. Народні джерела психологізму творчості І.Нечуя-Левицького. *Народна творчість і етнографія.* 1988. № 6. С. 9-18.

Власенко В. Художня майстерність І.С.Нечуя-Левицького. Київ : Радянське школа,1969. 194 с.

Географія і текст: літературний вимір: колективна монографія / за ред. Т. Черкашиної. Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2022. 212 с.

Геопоетичні студії. Науковий альманах. Вип. 5. Феномен місця. Острог: Вид-во Національного університету «Острозька академія», 2020. 140 с.

Єрмоленко С. І. Нечуй-Левицький: портрет, пейзаж. *Українська мова і література в школі*. 1988. № 10. С.61-65.

Копистянська Н.Х. Час і простір у мистецтві слова: монографія. Львів: ПАІС, 2012. 344 с.

Грицюта М. З історії створення й видань повісті «Микола Джеря». *Нечуй-Левицький І. Микола Джеря*. Київ: Дніпро, 1978. С. 153-162.

Іванченко Р. Г. Іван Нечуй-Левицький. Нарис життя і творчості. Київ : Дніпро, 1980. 147 с.

Мейзерська Т. Наратив переміщень як спосіб конструювання горизонту свідомості героя (роман С. Жадана «Інтернат»). Синопсис: текст, контекст, медіа. 2020 Т. 26. С. 84-89.

Мелешко В.А. Повісті Івана Нечуя-Левицького: тематично-формальні збіги. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика. 2024. Том 35 (74). Ч. 1.С. 211-219.

Міщук Л. До характеристики індивідуального стилю І.Нечуя-Левицького. *Індивідуальні стилі письменників XIX – початку XX ст.* К., 1987.

Муравецька Я. Реалізм у теоретичному осмисленні Івана Нечуя-Левицького. *Синопсис: текст, контекст, медіа.* 2018. № 3(23). С. 17-25.

Нечуй-Левицький І. Микола Джеря. К.: Центр навчальної літератури, 2020. 120 с.

Нечуй-Левицький І. Українство на літературних позвах з Московщиною. Львів, 2005. 256 с.

Поліщук Я. О. Література як геокультурний проект: Монографія. К.: Академвидав, 2008. 304 с.

Походзіло М. Іван Нечуй-Левицький. Літературний портрет. Київ : Дніпро, 1966. 128 с.

Приходько І. Українська ідея у творчості І.Нечуя-Левицького. Львів : Каменяр, 1998. 70 с.

Простір ідентичності / ідентичність простору в сучасному художньому дискурсі: колективна монографія / за ред М. Шимчишин. К.: ВЦ КНЛУ, 2022. 140 с.

Погрібний А. «Всевидяще око України» – І.Нечуй-Левицький. *Поклик дужого чину: статті, портрети, силуети, наближення, публіцистика*. Київ : Просвіта, 2009. С.380-389.

Розінкевич Н.В. Проєктне начання в літературній освіті: створення картографічних моделей художнього тексту. *Інноваційна педагогіка*. 2026. Вип. 97. с. 101-107.

Середа В. Витоки стильової манери видатного прозаїка. *Рад літературознавство*. 1988. № 11. С. 43-48.

Тарнавський М. Нечуваний Нечуй. Реалізм в українській літературі Київ : Laurus, 2018. 287 с.

Ткачук М. Естетична концепція дійсності в творах І.Нечуя-Левицького. Збараж, 1992. 126 с.

Турчин М. «Всеобіймаюче око» письменника Нечуя: (Крізь призму святогляду богослова Левицького). *Дивослово*. 2005. № 7. С. 14-17.

Філоненко С.О. Картографія злочину: геопоетичні аспекти українського детективу. *Закарпатські філологічні студії*. 2023. Вип. 29. Т. 2. С. 275-279.

Франко І. З останніх десятиліть XIX віку *Зібр. тв.:* У 50 т. Київ: Наук. думка, 1984. Т.41. С.471-529.

Франко І. Ювілей Івана Левицького (Нечуя) *Зібр. тв.:* У 50 т. Київ: Наук. думка, 1982. Т. 35. С. 370-376.

Додаток М

Орієнтовні етапи виконання курсової роботи/проєкту

№	***План роботи***	***Термін виконання***
1.	Обговорення напрямку дослідження та обраної теми	
2.	Обговорення з науковим керівником результатів бібліографічного пошуку	
3.	Визначення та погодження з керівником форми виконання дослідження (курсова робоча чи один з видів курсових проєктів)	
4.	Визначення об’єкта, предмета, мети та завдань дослідження	
5.	Підготовка плану виконання курсової роботи/проєкту	
6.	Подання керівникові чорнового варіанту курсової роботи/проєкту	
7.	Робота над висновками, доопрацювання вступу, виправлення зауважень	
8.	Чистове оформлення роботи, подання курсової роботи/проєкту на кафедру	
9.	Захист (у формі співбесіди з науковим керівником) курсової роботи/проєкту	

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Закон України «Про освіту».
2. Закон України «Про вищу освіту»
3. Закон України «Про академічну доброчесність»
4. Закон України «Про авторське право і суміжні права».
5. Положення про академічну доброчесність в УДУ імені Михайла Драгоманова.
6. Положення про Національний репозитарій академічних текстів (Постанова КМУ від 19 липня 2017 р. № 541).
7. Рекомендації щодо запобігання академічному плагіату (лист МОН України № 1/11-8681 від 15.08.2018 р.).
8. ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання» (з офіційними виправленнями у 2017 році).
9. ДСТУ 3008:2015 «Інформація та документація. Звіти у сфері науки і техніки. Структура та правила оформлювання».
10. ДСТУ 3582:2013 «Інформація та документація. Бібліографічний опис. Скорочення слів і словосполучень в українській мові. Загальні вимоги та правила».
11. Григоренко І. В. Методичні вказівки до написання і оформлення рефератів та курсових робіт з української літератури. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2012. 54 с.
12. Крушельницька О. В. Методологія та організація наукових досліджень : навч. посібник. Київ : Кондор, 2003. 192 с.
13. Література. Теорія. Методологія / упор. і наук. ред. Д. Уліцька. Київ : ВД «Києво-Могилянська академія», 2006. 543 с.
14. Літературознавчий словник-довідник / Р. Гром'як, Ю. Ковалів та ін. Київ : ВЦ «Академія», 1997.
15. Методичні рекомендації для підготовки та захисту творчих дипломних проєктів / С. В. Азєєв, А. Ф. Коваленко, І. В. Сидун, О. І. Хобта ; за ред. О. А. Іванової. Одеса, 2020. 42 с.
16. Методичні рекомендації для студентів з підготовки та оформлення есе, рефератів, індивідуальних завдань, наукових тез, доповідей і статей / уклад.: Б. М. Данилишин, В. В. Пилипів, О. Ю. Оболенський, Я.В.Остафійчук, І. М. Лукаш, Є. А.Шмігельська ; Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана. Київ, 2018.
17. Методичні рекомендації до написання і оформлення бакалаврських та магістерських робіт з української літератури: для студентів спеціальностей

035 Філологія (українська мова і література) та 014 Середня освіта (українська мова і література) / І. П. Галак, І. В. Григоренко, Л. В. Йолкіна, І. В. Савченко ; Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. 62 с.

18. Методичні рекомендації до написання і оформлення магістерських робіт (проєктів) з української літератури: для студентів спеціальностей 035 Філологія (українська мова і література) та 014 Середня освіта (українська мова і література) / уклад.: І. В. Григоренко, І. П. Галак, Л.В. Йолкіна, І. М. Ліпницька, І. В. Савченко ; Український державний ун-т імені Михайла Драгоманова. 2-ге вид., допов. та перероб. Київ : Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 2024. 80 с.
19. Шебеліст С. Теоретичні аспекти жанру есею. *Слово і час*. 2007. № 11. С. 48-56.

Навчально-методичне видання

Методичні рекомендації до виконання і оформлення курсових робіт/проєктів з української літератури

УКЛАДАЧІ:

Григоренко Ірина Василівна,
Галак Інна Петрівна (заступник директора з наукової роботи Музею видатних діячів української культури Лесі Українки, Миколи Лисенка, Панаса Саксаганського, Михайла Старицького)**,**
Ліпницька Інна Петрівна
Савченко Ірина Віталіївна,
Урись Тетяна Юріївна
Александренко Вікторія Вікторівна

Технічне редагування та верстка – *І. В. Григоренко*

ВИДАВНИЦТВО
УКРАЇНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
імені Михайла Драгоманова

Підписано до друку 31.08.2026 р. Формат 60х84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times.
Умов.друк.арк. 05,57. Облік.видав.арк. 03,91
Зам. № 073
Віддруковано з оригіналів.

Видавництво Українського державного університету
імені Михайла Драгоманова.
01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9
Свідоцтво про реєстрацію ДК 7896 від 25.07.2023.
(044) 239-30-26.